



Mariet Paes en
Roos Sohier

Februari 2010

It takes a village to raise a child

Steun van ouders, buurtbewoners
en vrijwilligers bij het opgroeien

prvmz

PROVINCIALE RAAD
VOOR DE VOLKSGEZONDHEID
EN MAATSCHAPPELIJKE ZORG
IN NOORD-BRABANT

Inhoudsopgave

Woord vooraf	4
Inleiding	7
DE PRAKTIJK	
Hoofdstuk 1 Opvoeden en opgroeien in de wijk	13
DE DISCUSSIE	
Hoofdstuk 2 Focusbijeenkomsten over contact maken en sociale steun	31
DE ACHTERGROND	
Hoofdstuk 3 Sociale netwerken, sociaal kapitaal en sociale cohesie	39
Hoofdstuk 4 De wijk, community en de 'village'	43
Hoofdstuk 5 Samenwerking vrijwilligers en professionals	47
Hoofdstuk 6 Ervaringskennis en deskundigheid	53
Hoofdstuk 7 Versterken van de informele sociale steun	55
HET VERVOLG	
Hoofdstuk 8 Een vervolgprogramma	59
Literatuur en bronvermeldingen	62
Bijlage	
Vertegenwoordigers van vrijwilligersinitiatieven in 's-Hertogenbosch	

Colofon

Redactie en tekst:

Mariet Paes (directeur PRVMZ) en Roos Sohier (beleidsadviseur PRVMZ)
m.m.v. Marlie van Santvoort, Myrtille Timmers, Wouter Smits, Jacqueline van Rijn, Gerry Leijten en Wim Hoven

Uitgave: PRVMZ, januari 2010

Productie: btz 's-Hertogenbosch

Woord vooraf

Informele sociale steun verdient een grotere plek in het jeugdbeleid. De sociale steun die ouders elkaar bieden en de informele steun die door buurtgenoten en vrijwilligers wordt geboden kan een belangrijke functie vervullen als opvoedingsondersteuning. In het Jeugdbeleid wordt de betekenis van sociale steun steeds actueler. De Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) en de Raad voor de Volksgezondheid en Zorg (RVZ) schrijven in het preadvies 'Versterking voor gezinnen' (2008) dat de omgeving van gezinnen, andere ouders en medeopvoeders als leiders en leerkrachten in feite vanzelfsprekender opvoedpartners zouden moeten zijn. In het advies 'Investeren rondom gezinnen' (2009) werken de RMO en de RVZ dit verder uit en beiden pleiten ervoor de focus van beleid te verleggen naar een sterkere sociale samenhang voor alle gezinnen. 'It takes a village to raise a child', dat willen we vanuit de PRVMZ mee helpen bevorderen. In het visiedocument 'Zorg voor jeugdigen ontregeld!' van januari 2008 is een van de toekomstige ontwikkelingen die de PRVMZ bepleit voor Noord-Brabant aandacht voor sociale netwerkstrategieën. Er zijn op dit moment kansen: de ontwikkeling van de Centra voor Jeugd en Gezin, die duidelijk een wijkfunctie krijgen; de Wmo, waarin grote aandacht is voor participatie van betrokkenen zoals mantelzorg en vrijwilligerswerk. Vormen van sociale steun die nog nauwelijks worden gekoppeld aan opvoedsteun.

De vraag is wat we op dit vlak kunnen leren van informele initiatieven op buurt- en wijkniveau, waarin buurtgenoten en vrijwilligers zich inzetten voor kinderen in hun buurt. Hoe bieden zij die ondersteuning en hoe sluiten zij aan bij kwetsbare groepen? Hoe vullen zij het 'opvoeden doe je samen' in? In overleg met het Centrum voor Jeugd en Gezin 's-Hertogenbosch (voorheen Steunpunt Opvoeding) en de gemeente 's-Hertogenbosch heeft de PRVMZ initiatieven onderzocht van ouders, buurtbewoners en vrijwilligers in 's-Hertogenbosch waarbij zij opgroei- en opvoedingsvragen zelf aanpakken. Het betrof een compacte kwalitatieve studie naar de kennis die opgesloten ligt in een aantal bestaande praktijken. We wilden weten wat het belang en de betekenis is van informele/vrijwillige zorg en van sociale netwerken van jonge gezinnen en hoe je dit kunt versterken. Op basis van interviews, twee focusbijeenkomsten met medewerkers en vrijwilligers en een literatuurstudie heeft de PRVMZ deze publicatie samengesteld. Deze publicatie is als volgt opgebouwd.



Deel 1 'De praktijk'

In dit deel beschrijven we praktijkvoorbeelden uit de gemeente 's-Hertogenbosch. Dit op basis van interviews met vertegenwoordigers van vrijwilligersinitiatieven en enkele beroepskrachten, betrokken bij deze initiatieven. Het zijn de initiatieven Wijkplaats Boschveld, kinderopvang 't Kruimeltje in 's-Hertogenbosch-Oost, het Marokkaans Jongeren Comité, MIM/Homestart 's-Hertogenbosch, het project 'Van jong tot oud in Oost' in 's-Hertogenbosch-Oost en 'Kind ik hoor je'. De namen van de betrokkenen zijn opgenomen in bijlage 1.

Deel 2 'De discussie'

Tevens voerden we met een aantal van deze betrokkenen tijdens twee focusbijeenkomsten een discussie over contact maken met gezinnen, sociale steun van informele netwerken, betrokkenheid en ervaringskennis van vrijwilligers versus deskundigheid van professionals. Van de focusbijeenkomsten is een verslag gemaakt, dat teruggekoppeld is met de deelnemers.

Deel 3 'De achtergrond'

Vervolgens is een verdieping gemaakt via een literatuurstudie en met achtergrondmateriaal van de initiatieven. Er worden enkele theoretische concepten als onderbouwing bij het uitgangspunt 'opvoeden doe je samen' toegelicht. Allereerst wordt er ingegaan op de begrippen sociale netwerken, sociaal kapitaal en sociale cohesie. Vervolgens wordt gekeken naar de rol van de wijk, community en 'village' voor de onderlinge betrokkenheid van de samenleving. Daarna wordt de relatie c.q. samenwerking met beroepskrachten verkend, alsook de verschillende kennisgebieden van vrijwilligers en professionals. In het laatste hoofdstuk worden de mogelijkheden bekeken die het huidige beleid biedt om 'opvoeden doe je samen' te versterken.

Deel 4 'Het vervolg'

Gedurende het opstellen van dit document zijn vele gesprekken gevoerd. Met de vrijwilligers en betaalde krachten van de beschreven initiatieven, met de gemeente 's-Hertogenbosch en het Centrum voor Jeugd en Gezin 's-Hertogenbosch (voorheen Steunpunt Opvoeding). De gemeente 's-Hertogenbosch wil op basis van de bevindingen op zoek gaan naar manieren om vanuit de nieuwe Centra voor Jeugd en Gezin ontmoetingsplekken te creëren en de sociale supportfunctie te stimuleren. Andere gemeenten in Noord-Brabant hebben ook al belangstelling getoond. Daarnaast is in een overleg met de provincie Noord-Brabant bekeken op welke wijze op provinciaal niveau de versterking van informele steunsystemen opgepakt kan worden. De tijd lijkt rijp om 'it takes a village' concreet en samen met de praktijk vorm te gaan geven. Samen met de gesprekspartners stelt de PRVMZ voor om in drie wijken van drie verschillende gemeenten een ontwikkeltraject uit te zetten. Geen van boven af opgelegde projecten of pilots, maar aansluiten bij wat zich in de praktijk van de civil society ontwikkeld. Het versterken van sociale steun op wijkniveau biedt mogelijkheden om de steun rond opgroeien en opvoeden zo passend en nabij mogelijk in te vullen. Het is een uitdaging voor de betrokken gemeente om wegen te vinden hoe zij deze vorm van 'opvoeden doe je samen' kunnen ondersteunen en bevorderen. In dit deel van de publicatie wordt het ontwikkeltraject nader toegelicht.



Inleiding

Vraagsturing, optimaal aansluiten bij jeugdigen en hun ouders en meer samenhang binnen de zorg en tussen de diverse milieus waarin kinderen opgroeien. Het zijn de belangrijke pijlers van het jeugdbeleid. In de discussies over verbeterlagen in de jeugdzorg zijn terugkerende vraagstukken hoe opvoedingsondersteuning zo dicht mogelijk bij huis te bieden en hoe aan te sluiten bij de meest kwetsbare groepen. Preventief aanbod, opvoedingsondersteuning, (publieks)voorlichting, oudercursussen en dergelijke bereiken vaak niet de gezinnen van allochtone afkomst en/of mensen met een lage opleiding c.q. een laag besteedbaar inkomen. De professionele instituten lijken losgekomen van het directe contact met mensen. Men wacht af tot ouders of jeugdigen zich melden met een vraag. Of men grijpt in als opvoedsituaties zodanig uit de hand zijn gelopen dat alleen ingrijpende interventies zoals een onder toezichtstelling of een uithuisplaatsing een adequate oplossing bieden.

De sociale steun die ouders elkaar bieden en de informele steun die door buurtgenoten en vrijwilligers wordt geboden, kunnen een belangrijke functie vervullen als opvoedings- en opgroeiondersteuning. Informele sociale steun verdient daarom een grotere plek in het jeugdbeleid. Pedagoog en hoogleraar Micha de Winter pleit er herhaaldelijk voor om 'met ons allen ervoor te zorgen dat het kinderen en jongeren goed gaat, dat ze niet ontsporen maar dat ze gezond en veilig opgroeien'. Dat betekent dat we ons niet alleen met onze eigen kinderen moeten bezighouden, maar ook met die van de burens, collega's en kennissen. Dit sociale netwerk kan een brug vormen voor kinderen en jongeren om in aanraking te komen met nieuwe en andere manieren van doen en denken, andere manieren van in het leven staan en ook weer wegen naar nieuwe contacten. Vooral jonge mensen hebben deze bruggen nodig om hun zelfstandig bestaan op te bouwen. En hoe meer sociale contacten iemand heeft, hoe meer mogelijkheden er zijn om uit een onwenselijke situatie te komen.

De Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) en de Raad voor de Volksgezondheid (RVZ) schrijven in hun advies 'Versterking voor gezinnen' dat door veranderde sociale en familiale verbanden het gezin er in toenemende mate alleen voor staat. Ouders kampen met meer opvoedingsvragen. De omgeving van gezinnen zoals buurt, lokale middenstand, scholen of sport- en vrijetijdsvoorzieningen, vormen een minder vanzelfsprekend opvoedingsbaken voor ouders dan vroeger het

geval was. En omdat in Nederland de nadruk sterk ligt op het gezin, is ook de familie als steun te weinig in beeld (RMO/RVZ 2008). In het advies 'Investerings rondom gezinnen' werken de RMO en de RVZ dit verder uit en pleiten er beiden voor de focus van beleid te verleggen naar een sterkere sociale samenhang voor alle gezinnen (RMO/RVZ 2009). Dit, zo bepleiten beide raden, omdat uit onderzoek blijkt dat rijke, gevarieerde netwerken rond gezinnen goed zijn voor ouders en kinderen; dit komt de opvoedkwaliteit van ouders en het opgroei-klimaat van kinderen ten goede. Het onderstreept het belang van het versterken van de eigen kracht van gezinnen en van de sociale netwerken die gezinnen omringen. Familie, vrienden maar ook zeker (andere) beroepsopvoeders kunnen elkaar helpen bij de oplossing, door onderling kennis en ervaring uit te wisselen. Het sociale netwerk is de basis voor een krachtige samenleving, die uitgaat van maatschappelijke binding en onderlinge verantwoordelijkheid.

Centrum voor Jeugd en Gezin gemeente 's-Hertogenbosch

Een van de meest recente ontwikkelingen in de jeugdsector, is de vorming van Centra voor Jeugd en Gezin. Het kabinet heeft in navolging van Operatie Jong besloten dat er een landelijk dekkend systeem moet komen waar gemeenten aan ouders een centraal punt bieden voor advies en hulp. Vanuit deze centra is het ook de bedoeling dat opvoedproblemen vroegtijdig worden gesignaleerd, de toeleiding naar zorg plaatsvindt en dat er, indien nodig, wordt ingegrepen. De gemeente 's-Hertogenbosch is een van de Brabantse gemeenten die al enige tijd bezig is met de ontwikkeling van het lokale Centrum voor Jeugd en Gezin. De belangrijkste uitgangspunten van (gemeentelijk) beleid zijn hierbij:

- het realiseren van laagdrempelige zorg, effectieve signalering, tijdige, nabije, passende en integrale ondersteuning waarbij het kind en de ouders centraal staan (jeugdbeleid);
- participatie, talenten van burgers zelf inzetten, initiatief van wijkbewoners honoreren en een faciliterende en ondersteunende overheid (Wmo-beleid);
- het aanbod van betrokken instellingen wordt gebundeld en geïntegreerd en wordt in de (aandacht)wijken uitgevoerd, laagdrempelig en aansluitend op specifieke problemen en infrastructuur in de wijk;
- interventies moeten "community-based" zijn, gericht op de natuurlijke omgeving van het kind en het sterker maken van de omgeving/sociale netwerken. Daarbij wordt getracht een verbinding te maken tussen de drie natuurlijke leefmilieus: gezin, school en "vrije tijd". Dit sluit ook aan bij het algemene Wmo-uitgangspunt met betrekking tot het stimuleren van actief burgerschap.

In het kader van de ontwikkeling van de Centra voor Jeugd en Gezin is het aanbod door reguliere instellingen in de gemeente 's-Hertogenbosch geïnventariseerd. Deze inventarisatie is uitgevoerd door de Stichting Steunpunt Opvoeding 's-Hertogenbosch. Inmiddels is dit steunpunt omgedoopt tot Centrum voor jeugd en Gezin (CJG 's-Hertogenbosch). Naast het aanbod van professionele instellingen, zijn er ook (wijk)initiatieven voor (en van) kinderen en hun ouders die los van de reguliere instellingen zijn ontstaan. Initiatieven van ouders en buurtbewoners waarbij zij opgroei- en opvoedingsvragen zelf proberen aan te pakken. Door een aantal van deze initiatieven in beeld brengen, wordt een belangrijke input gegeven aan de ontwikkeling van de Centra voor Jeugd en Gezin, vanuit een andere invalshoek, namelijk die van ouders en buurtbewoners zelf.



DE PRAKTIJK

Hoofdstuk 1

Opvoeden en opgroeien in de wijk

Als ouders informatie zoeken over de opvoeding van hun kinderen, gaan zij te rade bij familie, vrienden en andere ouders. Anderen zoeken (afhankelijk van hun vaardigheden en competenties) informatie via tijdschriften, sommigen kopen een boek of zoeken op internet. Veel informatie over opvoeding wordt overgedragen in informele contacten met alles en iedereen die daarvoor in aanmerking komt. In principe geldt dat ook voor meer problematische kwesties. Ouders die moeilijkheden ervaren, zoeken steun in hun eigen omgeving of krijgen hulp aangeboden door mensen uit eigen kring. Ook kinderen blijken houvast te kunnen vinden bij belangrijke anderen buiten het gezin. Andere ouders vinden het prettig als ze informatie en ervaring kunnen uitwisselen met ouders, die in dezelfde positie zitten (lotgenoten). Zo bestaan er tal van verenigingen voor ouders met kinderen die lijden aan bepaalde ziektes of handicaps hebben. Maar hoe pakken ouders met geen of kleine informele netwerken de opvoeding van hun kinderen aan? Wat weten we over de opvoeding binnen gezinnen met veel informele contacten, maar geen of weinig contacten met de professionele opvoedingsondersteuning? In dit hoofdstuk beschrijven we een aantal initiatieven in 's-Hertogenbosch, die ontstaan zijn vanuit ouders, buurtgenoten en/of vrijwilligers, die zich richten op deze groepen ouders.

De Wijkplaats in de wijk Boschveld

Het pastoraal buurtwerk in de wijk Boschveld heeft een laagdrempelige werkwijze waarbij bewust aansluiting wordt gezocht bij de leefwereld van kwetsbare mensen. Er worden persoonlijke relaties opgebouwd. De aanpak is integraal en kan alle aspecten van het leven raken. Er is een gemeenschapsvormend element. Dat is terug te vinden in inloop, uitstapjes, computer- en eetclub. Het team bouwt contacten op met individuen in de wijk, maar besteedt tevens tijd aan het opbouwen van een vrijwilligersteam. De Wijkplaats is verbonden aan Urban Mission¹

¹ Urban Mission is inmiddels door een fusie opgegaan in stichting Landelijk netwerk Door Aandacht Kracht (DAK).

(www.netwerkdak.nl). Urban Mission telt zo'n zestig zelfstandige projecten door het hele land, die elk op een eigen manier een plek bieden voor buurtbewoners en mensen in kwetsbare wijken en stadsdelen. Het gaat om buurtbewoners, dak- en thuislozen, autochtonen, allochtonen, vluchtelingen en kinderen, of ze man of vrouw zijn, jong of oud, iedereen is welkom. In de projecten werken theologisch en agogisch geschoolde professionals en vele vrijwilligers. Het belangrijkste kenmerk van het Urban Mission werk is dat mensen in de marge van de samenleving, die in hun bestaan bedreigd worden, centraal staan. De pastores en vrijwilligers van het netwerk hebben geleerd door hun presentie op straat, in een ontmoetingsruimte of bij mensen thuis, betrouwbaar en nabij te zijn. Door hun aanwezigheid bouwen zij een relatie op met mensen, ze trekken vaak mee in levensverhalen, ze stellen zich open voor vragen en behoeften van mensen die zij ontmoeten en zijn solidair.

In de ondersteuning aan de buurtbewoners zijn verschillende dimensies te onderkennen, die kunnen worden aangeduid met de begrippen relaties versterken, persoonlijke hulpverlening, bemoediging en solidariserende activiteiten. De activiteiten vinden plaats in en vanuit ontmoetingscentrum de Wijkplaats. Naast de vrijwilligers zijn er ook twee beroepskrachten in dienst. Eén beroepskracht richt zich voornamelijk op de volwassenen en ouderen in de wijk, de ander richt zich op de kinderen. In de praktijk is dit onderscheid echter niet altijd te maken. Via huisbezoeken en de inloop in de wijkplaats en via de vrijwilligers komen zij beiden in contact met gezinnen.

Activiteiten van de wijkplaats zijn onder andere de koffie-inloop op twee ochtenden per week, Nederlandse les door vrijwilligers, Arabisch leren en koran lezen voor vrouwen en computerles door vrijwilligers. Speciaal voor kinderen is er op woensdagmiddag spelen voor meiden van 5 tot 8 jaar, vrijdagmiddag spelen voor kinderen van groep 1-4 en een project voor kinderen in groep 7/8 bij de overstap naar middelbaar onderwijs (voorkomen vroegtijdig schoolverlaten). Dit laatste is een project samen met de welzijnsinstelling Divers.

Helma, een van de beroepskrachten van de Wijkplaats, vertelt dat ze via huisbezoeken en/of vrijwilligers betrokken is bij vele gezinnen in de wijk. Helma biedt vaak praktische ondersteuning aan bij bijvoorbeeld het invullen van formulieren. Deze praktische ondersteuning vormt vaak een manier om een langdurend contact aan te gaan met wijkbewoners/gezinnen.

Helma geeft aan dat er voor een deel sprake is van gezinnen met sterke

informele netwerken. Dit zijn vaak ook gesloten netwerken waar anderen en zeker de professionele hulpverlening niet snel binnen worden gehaald. En als professionals betrokken zijn bij deze gezinnen, is er heel weinig oog voor het informele netwerk en sluit hulp (daardoor) vaak niet aan. Vanuit de Wijkplaats zijn ze van mening dat hulp juist zou moeten bestaan uit het naar boven halen van de kracht binnen dat netwerk in plaats van het netwerk te negeren en te vervangen door professionals. Want uiteindelijk gaan professionals weer, en dan moet het gezin binnen de dagelijkse context weer verder. Daarbij: sommige processen verlopen ook heel langzaam en spelen zich af in het alledaagse, ook als er sprake is van ernstige en/of complexe problemen in een gezin gaan de dagelijkse dingen gewoon door.

De medewerkers en vrijwilligers van de Wijkplaats hebben contacten met de buurtnetwerken en de hulpverlening. Soms wordt er naar tevredenheid samengewerkt. Dit is erg afhankelijk van de personen. Maar in veel gevallen ontstaat het gevoel dat professionele hulpverleners de zaken overnemen, vervolgens aan de slag gaan in en met het gezin, soms met velen tegelijkertijd, en dat het hele (buurt)netwerk om het gezin heen niet meer van betekenis is, niet meer bestaat. Helma heeft daarnaast de ervaring dat als er een groep van hulpverleners bij een gezin betrokken is, zij of betrokken familie of vrijwilligers aan de bel moeten gaan trekken als ze merken dat er langs elkaar heen wordt gewerkt. "En", zo vertelt Helma, "het dagelijkse gezinsleven raakt soms flink ontregeld als er veel hulpverleners over de vloer komen. Ouders raken in de war van allerlei verschillende adviezen en voelen zich soms nog machtelozer om de opvoedsituatie te verbeteren omdat ze niet voldoen aan de diverse hulpverleningsdoelen". Daarnaast heeft Helma het idee dat wat professionele hulpverleners bieden vaak niet aansluit bij wat mensen willen en nodig hebben. Ondersteuningsbehoeften zijn vaak heel praktisch en concreet.

't Kruimeltje in 's-Hertogenbosch-Oost wordt De Kruimel

't Kruimeltje is een wijkproject dat in de jaren tachtig van de vorige eeuw is opgezet door vrijwilligers en vele jaren uitsluitend op vrijwillige inzet functioneerde. Deze vrijwilligers hadden korte samenwerkingslijnen hadden met het professionele wijknetwerk in 's-Hertogenbosch-Oost. In de loop der jaren heeft 't Kruimeltje zich ontwikkeld tot een kleinschalige – erkende – halve dagopvang in de wijk Oost in 's-Hertogenbosch

met als primair doel kinderen in de leeftijd van nul tot vier jaar opvang te bieden voor vijf dagdelen per week. In 2008 is 't Kruimeltje – om aan alle financiële en kwaliteitseisen van een kinderopvang met een specifieke taak te kunnen blijven voldoen – onderdeel geworden van een professionele kinderopvanginstelling, die hiertoe een samenwerking is aangegaan met de welzijnsinstelling en het wijkplatform in de wijk Oost. De naam van 't Kruimeltje is veranderd in De Kruimel.

De Kruimel voert de kinderopvang uit door betaalde professionele medewerkers, vrijwilligers en stagiaires, zodat deze kinderopvang bereikbaar is voor alle lagen van de bevolking. De Kruimel investeert in integratie van sociale klassen en diverse culturen en bereikt vele verschillende groepen in de wijk. Ouderparticipatie staat hoog in het vaandel; ouders hebben zitting in de ouderraad en denken mee over het beleid en verrichten allerlei hand- en spandiensten. De reden van opvang is aan de ouders; De Kruimel heeft geen voorkeursbehandeling. Kinderen worden geplaatst op volgorde van aanmelding. Voorrang geldt in gevallen van crisisopvang. Ook ouders die geen gebruik kunnen maken van diverse financiële regelingen en de bijdrage niet kunnen betalen, wordt de mogelijkheid geboden via een Waarborgfonds om hun kind(eren) naar De Kruimel te laten gaan. De Kruimel is een betrouwbare, plezierige omgeving en wil een verlengde zijn van de vertrouwde thuissituatie. Ouders hebben vaak een hulpvraag naar ondersteuning in de rol van opvoeder. Extra aandacht en actieve begeleiding zijn nodig omdat in de meeste gezinnen het opvoedingsklimaat niet optimaal is, mede door persoonlijke omstandigheden en beperkte vaardigheden van de ouders. De woonomgeving waarin de kinderen opgroeien is in veel gevallen niet kindvriendelijk. Het team ondersteunt ouders in termen van sociaal-maatschappelijke participatie en biedt de gelegenheid tot het leggen en onderhouden van sociale contacten.

Agnes, de coördinator van De Kruimel vertelt uitgebreid over deze oudercontacten. “Niet alleen de kinderen vragen onze aandacht, maar ook de ouders doen een appèl op ons. Op het moment dat er vertrouwen ontstaat, komen de moeders met vragen over dagelijkse opvoedingssituaties die ze moeilijk vinden. De meeste vrouwen leven geïsoleerd en de slechte financiële situatie biedt de moeders zeer weinig perspectief. Elke mogelijke ondersteuning in de rol van opvoeder is een pluspunt. We proberen moeders met problemen toe te leiden naar organisaties die hen kunnen bijstaan bij allerlei zaken waar ondersteuning nodig is, bijvoorbeeld aanvragen huursubsidie, verslavingszorg, maatschappelijke zorg,

psychiatrische zorg, bijzondere bijstand.”

Voor de moeders heeft De Kruimel een praatgroep ingericht, zelf hebben zij die ‘Moedergroep’ genoemd. “Het is opvallend dat de moeders die intekenen zeer trouwe bezoekers zijn van de bijeenkomsten, voor velen is de Moedergroep het enige uitje en de enige ontmoetingsmogelijkheid met anderen”, vertelt Agnes die samen met een stagiaire deze groep begeleidt. Er zijn 20 bijeenkomsten per jaar, gemiddeld nemen er 14 moeders deel aan de bijeenkomsten. Kinderen van de deelneemsters mogen hun kind onderbrengen bij de kinderopvang tijdens de bijeenkomst. Naast de sociale en ontmoetingsfunctie hebben de bijeenkomsten een licht educatief karakter. Vrouwen kunnen aangeven welke onderwerpen zij op het gebied van gezondheid en opvoeding willen behandelen. Zo nodig worden er sprekers uitgenodigd. Dit zijn bijvoorbeeld medewerkers van de GGD, afdeling Jeugdgezondheid en van de Stichting Divers, sociaal maatschappelijk werk.

De Kruimel werkt met vrijwilligers als aanvulling op het team professionele medewerkers. Vrijwilligers benutten kansen om te komen tot zinvolle dagbesteding, verdere persoonsontwikkeling en het creëren van sociale contacten. Werken bij De Kruimel draagt bij aan het vergroten van ontplooiingskansen en vormt een bijdrage aan kansen op deelname aan het arbeidsproces. Inherent aan het werken bij De Kruimel is respectvol omgaan met anderen en kennis opdoen van verschillende culturen. De meeste vrijwilligers die betrokken zijn bij De Kruimel zijn op weg naar een baan of opleiding. Deze vrijwilligers krijgen daar begeleiding bij. Het werken met vrijwilligers heeft heel veel voordelen, zo stelt de coördinator. De vrijwilligers zijn mensen die (het werken met) kinderen heel leuk vinden. De vrijwilligers zetten hun specifieke talenten in: de een is heel goed in knutselen met de kinderen, de ander juist in voorlezen of verhalen vertellen. Groot voordeel is dat de vrijwilligers veel minder problematiseren dan beroepskrachten.

Naast vrijwilligers zijn stagiaires van diverse opleidingen werkzaam bij De Kruimel. Onder begeleiding van beroepskrachten doen zij praktische ervaring op ter ondersteuning van de theoretische opleiding. Vrijwilligers en stagiaires die afkomstig zijn uit de wijk brengen hun netwerk mee in De Kruimel. Vrijwilligers en stagiaires nemen deel aan wijkactiviteiten en dragen bij aan de samenwerking in de wijk. De vrijwilligers en stagiaires krijgen een inwerk cursus en worden intensief begeleid. Naast de uitvoering van activiteiten vervullen zij een voorbeeldfunctie naar de moeders (en vaders) in het omgaan met kinderen en elkaar. Om het contact met de ouders te bespoedigen, is er de afspraak dat vrijwil-

ligers en stagiaires binnen één week de voor- en achternamen van de kinderen en de ouders kennen en zij hen persoonlijk kunnen begroeten. (Pothoven, 2006)

De Kruiemel is zoals vele initiatieven in 's-Hertogenbosch-Oost ontstaan vanuit contacten tussen wijkbewoners en beroepskrachten van verschillende instellingen. Deze contacten zijn informeel van karakter doordat de medewerkers (vrijwilligers en beroepskrachten) van De Kruiemel persoonlijke verbindingen hebben met vele personen van andere vrijwilligersinitiatieven in de wijk én met beroepskrachten van bijvoorbeeld het welzijnswerk, het consultatiebureau, het gezondheidscentrum Samen Beter. Daarnaast zijn er in de wijk enkele structurele overleggen, waar De Kruiemel aan deelneemt. 's-Hertogenbosch-Oost heeft een lange historie van integraal werken op de terreinen zorg, welzijn, educatie, wonen en werken. Deze integrale werkwijze is in veel wijkactiviteiten inbed. Zo ook bij De Kruiemel. (Wijkplatform Oost, 2008)

Stichting Marokkaanse Jongeren 's-Hertogenbosch

De historie van Stichting Marokkaanse Jongeren 's-Hertogenbosch (SMJH) gaat meer dan 20 jaar terug. De SMJH wil een bijdrage leveren aan de positieverbetering van Marokkaanse jongeren in 's-Hertogenbosch op het gebied van arbeid, educatie en leefbaarheid, alsmede betrokkenheid bij en participatie in de Bossche samenleving en voorts het leggen en onderhouden van contact en samenwerken met overheden en instanties. Om deze doelstelling te bereiken, initieert SMJH diverse projecten op het terrein van onderwijs, participatie en arbeid.

Projecten op onderwijsterrein zijn 'toppertjes', een feestelijke ontmoeting van alle geslaagde eindexamenkandidaten, voorlichting over de Cito-toetsen en het Mentor Tutorproject. De SMJH constateerde dat in 's-Hertogenbosch een grote groep Marokkaanse jongeren een reële kans loopt een verkeerde schoolkeuze te maken of tijdens hun schoolloopbaan afhaken. Deze jongeren geven aan weinig tot geen steun te krijgen van hun ouders of anderen bij het doorlopen van het voortgezet onderwijs. Dit leidt vervolgens tot een gebrek aan (zelf) inzicht en ervaringskennis. Door het ontbreken van de juiste steun en inzicht, kiezen deze Marokkaanse jongeren vaak niet gericht voor een opleiding. Informatie en ervaring om een afgewogen keuze te maken ontbreekt. Sommigen bereiken (langs een lange omweg) hun doel, anderen verzanden halverwege.

Daarom is de SMJH in 2004 gestart met het Mentor Tutorproject. Eind 2007 is het project met succes afgerond en opgegaan in het reguliere onderwijs. MSJH heeft voor de overdracht de methodiek van het project beschreven. (www.smjh.nl)

"We kiss football" is een mooi voorbeeld van een participatieproject. In 's-Hertogenbosch woont een groep succesvolle Marokkaanse jongeren. Zij voetballen met elkaar in een gelegheidsselftal van de SMJH. Daarnaast zijn deze jongens vertegenwoordigd bij een club in de regio op redelijk hoog niveau. De jongens zijn door het voetbal met elkaar verbonden geraakt. De voetbal heeft hen uit de problemen gehouden. Vervolgens willen ze iets betekenen voor jonge kinderen, zowel in Marokko als in 's-Hertogenbosch. Een aantal van de Marokkaanse jongeren uit 's-Hertogenbosch ging in oktober 2008 op reis naar Marokko. Zij hebben daar een voetbalkooi opgeknapt en kleding ingezameld voor kansloze kinderen in een Marokkaans weeshuis. Bij terugkomst dienden zij als voorbeeld voor de jongens in een aantal wijken in 's-Hertogenbosch en organiseerden zij een groot voetbalevenement met de jongens in de Bossche wijken. De betrokken jongens zelf zijn hier sterker uit gekomen. Zij hebben zichzelf, een deel van hun eigen identiteit en afkomst en de rijke geschiedenis van Marokko leren kennen.

De SMJH is vooral gericht op de leeftijdsgroep tussen 12 en eind 20 jaar met een focus op 14 tot 20 jaar. Momenteel wordt een project voorbereid voor jongere kinderen vanaf 8-9 jaar. Er komen zowel hoger als laag opgeleiden, dat hangt van de activiteit af. "Bij debatten zie je vooral hoopopgeleiden", vertelt Karim, een van de bestuursleden van SMJH. "Maar omdat we alle activiteiten ook leuk maken, trekken we toch ook wel allerlei jongeren". SMJH is een vrijwilligersorganisatie en onafhankelijk. Er zijn 12 bestuursleden, die alles organiseren. Er is een grotere groep vrijwilligers die ad hoc in te zetten is voor activiteiten. De bestuursleden zijn van dezelfde leeftijd als de doelgroep en staan dicht bij hen. Zij kunnen 'grenzeloos' denken in tegenstelling tot instellingen, die aan allerlei voorwaarden gebonden zijn. De bestuursleden zijn een voorbeeld voor de deelnemers. Zij laten zien wat je kunt doen en dat spoort anderen ook aan om actief te worden.

De SMJH komt gemakkelijk in contact met jongeren. Bijvoorbeeld via flyers, via scholen, via SMS en via MSN. Karim denkt dat zij intussen ook zo bekend zijn geworden, dat jongeren hen als iets heel vertrouwsd en vanzelfsprekends zien. De opstap om mee te doen is dan gemak-

kelijk. Door de activiteiten ontstaan contacten tussen jongeren en soms gaan zij dan ook door als vrijwilliger. Dit is een natuurlijk proces. Er is een voortdurende dialoog met de deelnemers van activiteiten over: wat vind je, wat wil je, heb jij ideeën? Karim zegt: “we staan heel dicht bij de deelnemers; voelen hen intuïtief aan en zijn ook steeds in gesprek met hen over wat ze graag willen. We stellen grenzen, hanteren de gewone normen en waarden. Dat gaat eigenlijk wel vanzelf, dat kost weinig moeite. Als jongeren vervelend zijn of klagen, zeggen we tegen ze dat ze er bij moeten komen en mee moeten doen. Het wordt zo ook hun club waarvoor ze zich verantwoordelijk gaan voelen. We hebben drie gouden regels: geen politiek, iedereen is welkom en rotzooi schoppen; dan eruit.”

De SMJH bespeurt soms wel problemen. Dan organiseren ze voorlichtingsactiviteiten met bijvoorbeeld de verslavingszorg, de stichting BASTA of de politie. Ze gaan zelf niet in op problemen en verwijzen ook niet actief. Ze geven wel de informatie, maar de jongeren moeten zelf die stap zetten. De SMJH vraagt ook niet na of ze contact gezocht hebben. Karim onderstreept deze werkwijze: “we zijn wel heel betrokken bij de jongeren, maar het blijft toch een luchtig contact. Onze werkwijze is onze kracht. Niet van boven af, maar van onder op. Arrogante bestuurders die hoog van de toren blazen kennen wij niet. We staan tussen de jongeren. Met alle verschillen die er zijn. Succesvolle jongeren dwingen respect af bij anderen en daarbij moet je blijven begrijpen wat er allemaal speelt. Als je je meer gaat voelen, gaat het mis. Marokkaanse jongeren hebben onderling een sterke binding. We zijn bestuur, maar tegelijkertijd ook uitvoerders. We doen mee aan activiteiten en organiseren die met andere jongeren. En als er opgeruimd moet worden, doen we dat ook. Al die dingen lopen door elkaar heen”.

Belangrijk voor de jongeren en de SMJH blijft de inloop, de binnengangplek. Het is een laagdrempelige activiteit voor jongeren die anders buitenhangen en nu binnenzitten. Vanuit de inloop ontstaan andere activiteiten. “Het is de basis voor veel andere dingen en daarom van groot belang,” zegt Karim. “En het is gewoon leuk om er te komen. Ik ben er zelf ook graag. Even tafelvoetballen of zo. Voetbal is ook zo’n bindmiddel. Een activiteit die het altijd goed doet. Via het voetbal komen jongeren bij ons binnen. Naar de inloop. En vaak zie je ze later weer terug bij andere activiteiten. Voetbal heeft een grote aantrekkingskracht voor jongeren”.

SMJH is een professionele zelforganisatie. Ze timmeren aan de weg en krijgen daar aan alle kanten waardering voor. Van de jongeren en hun ouders, van de provincie en de gemeente. Maar de stichting heeft ook

middelen nodig voor haar activiteiten. En die zijn mondjesmaat. In de negentiger jaren moest de SMJH het doen met nog geen drieduizend gulden per jaar. De laatste jaren is dat iets meer. In de ruim twintig jaar dat de SMJH en voorloper Club Chabab bestaan, hebben ze nog geen ton aan activiteitsubsidie gehad.

“Ik vind dat ongelofelijk als je bedenkt wat we voor de stad hebben betekend en nog steeds betekenen. Dat is wat we altijd horen. Hoe goed we het doen. Maar structurele middelen blijven achter. Toch hebben we, ondanks de geringe middelen veel bereikt”, vindt Karim. “En een goede activiteit hoeft niet altijd duur te zijn. Maar het blijft te gek voor woorden dat de randvoorwaarden zo slecht zijn. Dat we opeens zonder ruimte zitten, rekeningen niet worden betaald of er een tijd geen jongerenwerker is. Dat hebben we allemaal meegemaakt. En dat past niet bij een professionele club als de onze. Je kunt zeggen: wat er bereikt is, hebben we grotendeels op eigen kracht gedaan!”.

MIM/Homestart 's-Hertogenbosch

MIM (Moeders Informeren Moeders) en Home-Start zijn preventieve programma's in opvoedingsondersteuning voor gezinnen met jonge kinderen. MIM zet ervaren en getrainde moeders in, die vrijwillig bij moeders op bezoek gaan die twijfels en vragen hebben over hun pasgeboren kindje tot de leeftijd van anderhalf jaar. Home-Start biedt ouders van jonge kinderen ondersteuning, praktische hulp en vriendschap door inzet van ervaren moeders als vrijwilligers. De vrijwilligers worden ondersteund door twee beroepskrachten. In 's-Hertogenbosch wordt deze professionele ondersteuning uitgevoerd door Humanitas, District Zuid. De vereniging Humanitas is een instelling voor maatschappelijke dienstverlening en samenlevingsopbouw.

Ineke, een van de beroepskrachten, vertelt dat ze bij MIM/Homestart het uitgangspunt hanteren dat ouders in principe in staat zijn zelf hun eigen kinderen op te voeden en hun eigen huishouding te runnen. “Maar”, zegt Ineke, “iedere opvoeder heeft wel eens behoefte aan ondersteuning. Dat kan voortkomen uit onervarenheid, onzekerheden, spanningen of stress. Als ouders dan niet terug kunnen vallen op hun eigen netwerk, kan een beroep op MIM of Home-Start worden gedaan”.

Het doel van beide programma's is het vergroten van de kennis en het zelfvertrouwen van de ouders en het versterken van hun sociale netwer-

ken, zodat zij op eigen kracht weer verder kunnen. Hierdoor worden de ontwikkelingskansen voor de kinderen verbeterd en is professionele hulp niet nodig". Ineke vertelt dat ze in de praktijk ziet dat deze vorm van ondersteuning bij opvoeding juist door de gelijkwaardige relatie tussen vrijwilliger en moeder werkt. "Het bieden van een luisterend oor, zonder te oordelen over de ouders, de keuzes en de regie bij de ouders zelf laten en voldoende de tijd nemen, dat is belangrijk. Het vaak vooral niet praten over de problemen, maar de nadruk leggen op wat wel goed gaat, leuke momenten creëren tussen moeder en kind, helpen weer te genieten van het ouderschap, van het spelen met je kinderen en voorkomen dat er problemen ontstaan. Dan zie je dat het zelfvertrouwen van ouders groeit, dat ze meer willen leren over het opvoeden en dat er ruimte ontstaat om bijvoorbeeld contact te leggen met buurtgenoten. Dat is belangrijk want veel van deze moeders zitten toch wel in een isolement."

De vrijwilligsters zijn vooral heel praktisch bezig. Ze doen veel samen met de moeders die ze ondersteuning bieden. En ze hebben vaak ook een voorbeeldfunctie: laten zien hoe je leuk speelt met je kind, een praatje aangaat met een andere moeder bij het speeltuintje in de buurt, hoe je de weg vindt naar voorzieningen in de buurt en soms ook zelf leren uitzoeken welke vormen van professionele hulp voor jou werken. Uiteindelijk kan het gezin dan weer op eigen kracht verder.

Van Jong tot Oud in Oost (VJTO)

Van Jong tot Oud in Oost is in 2005 ontstaan vanuit een initiatief van Wijkplatform Oost, een overleg van vertegenwoordigers van vrijwilligersorganisaties in de wijk 's-Hertogenbosch-Oost. Van Jong tot Oud in Oost is opgericht om te werken aan knelpunten in de wijk door middel van het aanspreken en inzetten van kwaliteiten van wijkbewoners. In een samenhangend programma vanuit de wijk is gewerkt aan:

1. de verbetering van contacten tussen jong en oud en daarmee aan de vergroting van veiligheid en leefbaarheid;
2. de verbetering van contacten tussen allochtonen en autochtonen en daarmee aan de integratie en sociale cohesie in de wijk;
3. het creëren van leer- en werkplekken voor jongeren (in de knel) in de wijk en daarmee aan toekomstperspectieven van deze jongeren;
4. het ontwikkelen van nieuwe diensten op het gebied van wonen, zorg en welzijn die het algemene welbevinden verhogen van kwetsbare groepen in de wijk.

Via een aantal subsidies zijn enkele medewerkers aangesteld bij Van Jong tot Oud, die met een groep vrijwilligers aan deze doelen werkten. De medewerkers legden op diverse manieren contact met kinderen en jongeren. Dit gebeurt via contacten op scholen, via contacten op hangplekken, etc. In 2007 is een start gemaakt met wekelijks zogenaamde wijkwandelingen. Samen met een wetenschapper die de Turkse en Marokkaanse cultuur onderzoekt en daarnaast de taal ook spreekt, wordt er iedere week een stevige wijkwandeling gehouden. Tijdens die wandeling worden met name allochtone jongeren op straat aangesproken, gezinnen bezocht, de zogenaamde hotspots (van de politie) bezocht. Er wordt veel tijd gestoken in deze wandeling, de effectiviteit van het op straat zichtbaar aanwezig zijn is uiteraard lastig te meten, maar het vertrouwen over en weer met de allochtone jongeren op straat groeit zichtbaar. Er wordt veel kennis opgedaan van de straat en jongeren worden beter gekend.

Jongeren gingen via deze contacten deelnemen aan diverse (sport)activiteiten in de wijk. Er werden stages georganiseerd voor jongeren bij diverse wijkactiviteiten, (zorg)instellingen, winkels en bedrijven in de wijk. Tevens werden jongeren van het voortgezet onderwijs bemiddeld door Van Jong tot Oud in Oost bij het vinden van een stageplek in de wijk. Rond de activiteiten werd op een geïntegreerde manier gewerkt. Een paar voorbeelden uit het jaarverslag 2007 Van Jong tot Oud in Oost:

"Jongen uit zaalvoetbalteam is erg druk geworden. Na onderzoek blijkt stiefmoeder te verblijven in blijf van mijn lijf huis, door herhaaldelijk lastigvallen door een oude vriend. Jongen verblijft inmiddels bij echte vader, waardoor situatie iets stabielier voor hem is geworden. Jongen doet het nu goed op school en bij ons op de voetbal. Monitoren van dit gebeuren brengt inzicht en helderheid in zijn situatie."

"Meisje uit zaalvoetbalteam wordt erg mager. Moeder blijkt in ziekenhuis te liggen en haar voet wordt geamputeerd. Het gezin is inmiddels verhuisd naar aangepaste woning voor handicap. Meisje is minder mager. Is onder toezicht bij diëtiste. Zowel de jongerenwerker als maatschappelijk werker zijn er regelmatig op huisbezoek geweest om de situatie te monitoren en door te verwijzen indien nodig."

"Jongen uit zaalvoetbalteam wordt opgevoed door oma. Moeder is niet in beeld en vader is gokverslaafd. De jongen komt vaak niet opdagen bij

voetbal en ook in zijn gedrag zijn er veel kanttekeningen te plaatsen. Na huisbezoek en overleg met school wordt er uiteindelijk een zorgmelding gedaan.”

“Jongens uit het voortgezet onderwijs is bekend via contacten met Van Jong tot Oud. Moeder is gescheiden en in begeleiding bij maatschappelijk werk. Twee oudere broers zijn uit huis geplaatst. Veel drugsgebruik in het gezin. Het team Van Jong tot Oud besluit tot een zorgmelding bij de Raad voor de Kinderbescherming. Dit gebeurt. De jongerenwerker en maatschappelijk werker houden contact met respectievelijk de jongen en de moeder.”

“Jongen voetbalt met zijn ‘gewone’ gymschoenen ondanks het verbod hiermee in de zaal te komen. Bij huisbezoek blijkt dat er geen financiële middelen zijn om extra sportschoenen te kopen. De ouders worden geholpen met het indienen van een aanvraag voor sportschoenen bij het ‘jeugdportfonds’.”

Een van de medewerkers vertelt: “Over 2007 zijn voor de voetbal- en tennisactiviteiten zo’n 70 kinderen en jongeren bereikt. Bij 60% daarvan is een huisbezoek gebracht en sommige zijn meerdere keren bezocht. Naast het bezoeken van deelnemers zijn nauwe contacten met de vrijwilligers onderhouden. Een huisbezoek heeft meerwaarde, omdat je iemand in zijn eigen vertrouwde omgeving treft en hij daardoor meer zichzelf kan zijn. Daarnaast bestaat er nog het netwerk van wijkbewoners, scholen en winkeliers. Contacten met scholen zijn belangrijk, omdat zo gericht gezocht kan worden naar deelnemers voor de activiteiten. Wijkbewoners die participeren kunnen veel vertellen over problemen in de wijk, waarmee de Stichting dan aan de slag kan. En winkeliers in deze wijk zijn ook actieve wijkbewoners waarmee ik zo nu en dan contacten onderhield. Door die contacten, ondersteunen zij ook activiteiten van Van Jong tot Oud in Oost. Dit vertaalt zich in medewerking bij voetbalactiviteiten op het plein, sponsoring bij uitstapjes en verlenen van hulp bij vragen”.

In de loop van 2007 bleek dat Van Jong tot Oud in Oost niet kon voldoen aan de steeds hogere eisen aan registratie en verantwoording van de activiteiten. Hierover is een aantal gesprekken met de gemeente 's-Hertogenbosch gevoerd, die hebben geresulteerd in het besluit om de organisatie van Van Jong tot Oud te wijzigen. De activiteiten zijn ondergebracht bij de welzijnsinstelling Divers en het maatschappelijk werk

Juvans. In het jaar 2007 is deze omslag voorbereid. Deze transformatie is echter niet gelukt en heeft ertoe geleid dat Van Jong tot Oud in Oost in 2008 is opgeheven. Het was teleurstellend dat een vernieuwende organisatie met zeer enthousiaste medewerkers in deze situatie is terechtgekomen. Het bleek niet mogelijk te zijn om vernieuwing, inspiratie en een geïntegreerde benadering van samenlevingsvraagstukken in evenwicht te brengen met een op meetbare resultaten en kosten-effectief gericht beleid. Dit is Van Jong tot Oud in Oost in ieder geval niet gelukt.

Thema-avond ‘Kind ik hoor je’ in de wijk

Op woensdag 4 maart 2009 organiseerde Wijkplatform Oost een thema-avond over kindermishandeling voor vrijwilligers en professionals in 's-Hertogenbosch-Oost, die werken met kinderen en jeugdigen. De wijkraad organiseerde dit samen met kinderopvang 't Kruimeltje, gezondheidscentrum Samen Beter en PRVMZ. Voor PRVMZ sluit dit nauw aan bij het belang en de betekenis van informele sociale netwerken bij de aanpak van kindermishandeling; één van de hoofdthema's in het PRVMZ-advies 'Betrokken blijven' aan de provincie Noord Brabant (Sohier, 2009).

Landelijke campagnes zoals 'Ik zie, ik zie wat jij niet ziet' en 'Kindermishandeling, wat kan ik doen?' richten zich op alle burgers met als boodschap om signalen van kindermishandeling te melden. Melden is echter een hele grote stap. Men weet vaak niet wat er vervolgens gebeurt. Kunnen we als omstander niet meer doen dan alleen goed opletten en melden? Wat kan iedereen zelf doen om kinderen te steunen en ontsappingsmogelijkheden te bieden? Wat kan een buurvrouw, de moeder van een vriendje, een vrijwilliger, een buurtwerker, een juf op school betekenen? Wat kan ik zelf doen voor een kind in de knel?

Mensen die als kind zijn mishandeld, vertellen dat aandacht van anderen uit hun omgeving (buren, familie, jeugdleiders, leerkrachten, etc.) geholpen heeft en dat weggijken van anderen extra pijn heeft gedaan. Een betrouwbare volwassene in de omgeving betekende veiligheid, meer zelfvertrouwen en geloof in eigen kunnen, en hulp bij het vormen van vriendschappen met anderen. Het laten zien aan een kind dat hij of zij er toe doet, er mag zijn, kan helend werken. Betrokken zijn en blijven kan het verschil maken voor kinderen. Dit ligt vaak in kleine en menselijke dingen. Kinderen willen geen betweterige volwassenen die wel weten

wat goed voor hen is. Ze willen gehoord en gezien worden, zonder valse beloften. Hen bevestigen dat ze bestaan en recht hebben op liefde en aandacht. Zeker voor een kind dat in een situatie leeft waarin het intussen geen idee meer heeft van wat normaal is. Kinderen die niet meer geloven in betrouwbare volwassenen omdat vele volwassenen het hoofd wegdraaien. En dus ook het hoofd wegdraaien van hen. Op deze avond beelden twee acteurs indringend het thema uit: wat betekent het voor een kind om mishandeld te worden en hoe belangrijk is het contact met een buurvrouw? Hoe moeilijk is het om als buurvrouw te weten wat je het beste kunt doen? Uitgenodigd door het toneelspel wisselden de 32 aanwezigen persoonlijke ervaringen uit. Eerst in tweetallen en later in de groep. Een man vertelde over een ervaring van lang geleden; hoe hij in een opwelling een situatie van kindermishandeling door een bruit ingrijpen heeft weten te stoppen. Een ervaring die hem na al die jaren nog duidelijk emotioneerde. Vrijwilligers vertelden over kinderen die zich erg aan hen leken te hechten en warmte bij hen zochten. Buurvrouwen die kinderen na schooltijd uitnodigden bij hen te komen spelen en hen verwenden wetende dat deze kinderen dit thuis ontbeerden. Een huisarts vertelde hoe moeilijk melden bij een Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) is, wetend dat je mogelijk je vertrouwensrelatie met de ouders op het spel zet.

Beroepskrachten van het gezondheidscentrum, de kinderopvang, het maatschappelijk werk en het consultatiebureau benadrukten allen hoe waardevol hun samenwerking rond deze moeilijke situaties is. Vrijwilligers klapperden met de oren bij het horen van de afkortingen van netwerken, meldpunten en loketten. Zij kenden deze niet en wilden er eigenlijk ook geen informatie over. Het was voor hen belangrijk te weten welke beroepskracht ze wanneer in de wijk konden bereiken. In de wijk bleken veel mensen Nele Vandebriel te kennen. Zij is maatschappelijk werkster van Juvans, en werkt onder andere bij het gezinsinterventieteam (GIT). Nele vertelde vervolgens meer over het GIT: “Het GIT is er specifiek voor gezinnen waar zorgen zijn om de kinderen (0-12 jaar). Dat kan onder andere gaan over opvoedingsproblemen, ouders die door omstandigheden (bijvoorbeeld overbelasting) tijdelijk niet goed voor hun kinderen kunnen zorgen, of om vermoedens van huiselijk geweld. Het gaat voornamelijk om gezinnen die nog niet gemotiveerd zijn voor hulpverlening of waar het nog erg onduidelijk is wat er voor hulp nodig is. Het GIT kan door iedereen worden ingeschakeld. Vervolgens gaat het GIT naar het betreffende gezin toe om de moeilijkheden en mogelijkheden te bespreken en om samen met het gezin naar een oplossing te

zoeken. Het GIT staat niet in verbinding met Bureau Jeugdzorg of de politie, daarom is de stap er naartoe vaak kleiner dan naar het AMK of Steunpunt Huiselijk Geweld Noord-Brabant”, aldus Nele.

Voor de beroepskrachten bleek het advies ‘Betrokken blijven’ van de PRVMZ een eye-opener: “We zijn zo gespits op situaties waarin je professioneel moet handelen, dat we vergeten hoe belangrijk onze aandacht voor het kind, onze belangstelling en een vriendelijk woord voor deze kinderen is.” Hardop werd nagedacht wat iedereen kan betekenen voor een kind, hoe ieder op zijn of haar manier een kind een veilige plek kan bieden, hoe je een kind in de knel kunt laten merken dat je het hoort.

De conclusie van de avond was dat het nodig is in de wijk informatie te geven over wat ieder zelf kan doen, bij wie in de wijk bewoners terecht kunnen voor steun en wat het nieuwe Centrum voor Jeugd en Gezin hierbij kan betekenen. Het is belangrijk om de netwerken in de buurt te gebruiken, elkaar te kennen, zowel de sleutelfiguren en vrijwilligers als de beroepskrachten in de wijk.

In navolging op de wijkbijeenkomst zijn in de wijkkrant berichten geplaatst over wat de bewoners in de wijk 's-Hertogenbosch-Oost kunnen doen als ze zien dat een kind onder moeilijke omstandigheden opgroeit. Naast melden bij het AMK, werden in de wijkkrant ook de mogelijkheden van het steunpunt Huiselijk Geweld Noord-Brabant en het GIT belicht. (wijkkrant Oost, 2009) Dergelijke berichten in wijkkranten zijn een goed voorbeeld van hoe je bewoners kunt informeren over wat ze kunnen doen en bij wie ze terecht kunnen voor steun.

DE DISCUSSIE

Hoofdstuk 2

Focusbijeenkomsten over contact maken en sociale steun

In de twee focusbijeenkomsten met vrijwilligers en ondersteuners is verhelderd wat het belang en de betekenis is van informele steun en sociale netwerken rond (jonge) gezinnen. De volgende onderwerpen zijn besproken.

- Hoe leg je contact met (jonge) gezinnen, ook met die mensen die voor professionals moeilijk te bereiken zijn?
- Hoe werk je aan versterking van de informele netwerken van deze gezinnen?
- Hoe combineer je in je (vrijwilligers)werk betrokkenheid en het bewaken van je grenzen?
- Welke support heb je nodig voor jouw initiatief?



Actief contact maken en houden

Een belangrijke overeenkomst in de werkwijzen van de diverse initiatieven is de wijze van contact maken. Contacten komen tot stand door het actief benaderen van mensen in hun eigen leefomgeving. Dat wil zeggen via het op bezoek gaan bij mensen dan wel het creëren van een ontmoetingsplek (zoals bij De Kruimel). In hun eigen omgeving voelen mensen zich minder afhankelijk en is er sneller een meer vertrouwde sfeer. Door naast mensen te gaan staan, door de tijd te nemen voor het opbouwen van een vertrouwensrelatie, kan een vrijwilliger een (hechte) band opbouwen waarbinnen ouders zaken durven te bespreken die zij minder snel met een professional zouden delen. Kenmerk van deze contacten is vooral dat deze lange tijd, soms zelfs jaren, blijven bestaan.

Een andere manier om contact te maken, is het aansluiten bij concrete en dagelijkse activiteiten zoals we zagen bij de Wijkplaats en SMJH. Het aansluiten bij het concrete en het dagelijkse en kiezen voor een praktische insteek, is wat alle initiatieven gemeen hebben.

Naast de contacten met de doelgroep zijn contacten tussen actieve mensen in de wijk van belang. Soms is het nodig om die een extra steuntje te geven, ontmoetingen te organiseren, vrijwilligers bij elkaar te brengen. Bruggenbouwers in de wijk zijn nodig, wijkwerkers die de vrijwilligers

kennen, contact hebben, de sleutelfiguren kennen. Deze 'bruggenbouwers' hebben een lang en duurzaam contact met vele verschillende mensen in de wijk. Dit geldt op een zelfde manier voor de initiatieven die op doelgroepen gericht zijn zoals MIM/Homestart en SMJH.

Tot slot blijkt de kleinschaligheid van de initiatieven belangrijk. De mensen in de wijk kennen de werkers en vrijwilligers, de vrijwilligers kennen de mensen in de wijk, ieder is aanspreekbaar en benaderbaar en daardoor zijn contacten vanzelfsprekender en laagdrempelig.

Sociale steun via ontmoeting

Steunende contacten tussen ouders en tussen ouders en vrijwilligers worden 'sociale steun' genoemd en zijn een hulpbron bij het omgaan met tegenslagen. Hoe komt sociale steun tot stand? Hoe komen contacten tot stand met sterk gesloten gezinnen/families, waar bijvoorbeeld beroepskrachten geen voet tussen de deur krijgen? Het actief contact maken, naar mensen toegaan, is een belangrijke factor in deze. Maar 'natuurlijke' ontmoetingsmomenten bieden ook veel mogelijkheden om contacten op te bouwen. Vanuit de verschillende initiatieven worden gelegenheden gecreëerd, waarin buurtbewoners elkaar positief kunnen ontmoeten. Voorbeelden zijn 'we kiss football' van de SMJH, de inloop, de uitstapjes en de computerclub van de Wijkplaats of de inloop en het koffiedrinken 's ochtends bij De Kruimel.

Tijdens deze ontmoetingen kan men op 'natuurlijke' wijze in gesprek komen met mensen uit de buurt. Via ontmoetingen kom je in gesprek. Door goed te luisteren komen vragen en wensen naar boven op basis waarvan je initiatief kunt nemen. Bijvoorbeeld een aantal vaders bij De Kruimel die aangeven 'waarom zijn er alleen moedergroepen en geen groepen voor vaders?' Bij De Kruimel zijn ze van mening dat je hier op in moet gaan, het gewoon moet organiseren, en niet wachten tot er een minimum van deelnemers is. Starten met drie vaders is ook prima, de kans is groot dat er via deze vaders ook anderen zich aansluiten.

Thema's aanreiken sluit niet aan, daar zitten mensen niet op te wachten. En als er problemen in een gezin zijn, hebben ouders niet altijd behoefte aan formele hulpverlening of ze zien er de noodzaak niet van in. In de praktijk blijkt dat bij ontmoetingen opvoedonderwerpen vaak vanzelf aan de orde komen, bijvoorbeeld via gesprekken over zindelijkheid tijdens de inloop. Vragen stellen helpt om opvoedonderwerpen van ouders boven tafel te krijgen. Bijvoorbeeld door het stellen van vragen over de eigen jeugd en de invloed daarvan op de eigen rol als opvoeder. En via

de ontmoeting raken sommige mensen met elkaar vertrouwd, vinden gelijke interesses en gaan elkaar soms thuis opzoeken. Vertrouwde gezichten helpen om drempels weg te nemen. Sommige mensen komen niet naar de inloop als ze van een ander weten dat die ook niet kan. En anderen komen naar de inloop omdat ze met andere moeders willen praten, op gelijkwaardige basis, maar geen behoefte hebben aan een vrijwilligster of deskundige die langskomt.

Ontmoeting actief versterken en creëren

Als kinderen ouder worden (12+) lijken contacten tussen hun ouders onderling te verwateren, te verdwijnen, terwijl kinderen dan juist in een kwetsbare periode komen. Ouders kunnen elkaar juist steunen en van elkaar leren. Het zou goed zijn om actief te stimuleren dat contacten tussen de ouders behouden blijven. Natuurlijke ontmoetingsplekken zijn er voor deze leeftijdsgroep en hun ouders minimaal. Er zijn wat jongerenontmoetingsplekken en jongerencentra. Veel plekken zijn ook verdwenen of worden weinig gebruikt. Soms juist omdat gebouwen mooi zijn gemaakt; er is zodanig geprofessionaliseerd waardoor jongeren zich er niet meer thuis voelen. Succesvol blijken juist plekken waar jongeren (en hun ouders) zelf aan mee 'gebouwd' hebben: de muren schilderen, vloeren leggen, activiteiten organiseren. En via het samen bouwen aan zo'n plek, komen ook weer contacten tot stand. Een voorbeeld bij uitstek hiervan is SMJH. Dit zijn activiteiten waar je blijvend in moet investeren, waar bruggenbouwers moeten zijn die mensen actief betrokken houden en ook weer de nieuwe 12-plussers en hun ouders er bij halen.

In de focusbijeenkomsten komt ook naar voren dat sommige delen van wijken een cultuur lijken te hebben van elkaar opzoeken, bij elkaar binnenlopen, en ook elkaars kinderen mogen aanspreken bij het spelen op straat. In andere straten of delen van buurten lijken mensen meer geïsoleerd van elkaar te leven. De indruk is dat dit zijn weerslag heeft op de wijze waarop kinderen met elkaar omgaan op straat. Opmerking van de vrijwilligers hierbij is dat de 'werkelijkheid' die een beroepskracht zoals een jongerenwerker waarneemt, een andere kan zijn dan de werkelijkheid van een bewoner. Er zijn verschillende werkelijkheden naast elkaar. In een wijk, buurt of straat zijn mensen die met elkaar contact hebben, en anderen die meer geïsoleerd leven. Wat je waarneemt kun je dus nooit zomaar generaliseren voor alle mensen in die wijk. Wil je het ontmoeten actief creëren, dan moet je oog hebben hiervoor en niet generaliseren voor een hele wijk.

Betekenis van vrijwilligers bij het opvoeden en opgroeien

Iedereen geeft aan hoe belangrijk voorbeeldgedrag van de vrijwilligers is. We zagen dat bij verschillende initiatieven. De vrijwilligster van MIM/Homestart neemt bijvoorbeeld een moeder met haar kleine kinderen mee naar de speelplaats in de wijk. Een plek waar ze anders nooit komt, omdat ze daar niemand kent. De vrijwilligster gaat dan samen met de moeder kijken hoe ze contact kan maken met andere moeders en vaders die daar zijn. Het samen doen, voordoen hoe je een gesprekje begint, voordoen hoe je kan spelen met je kind, is belangrijk.

Problemen of probleemgedrag worden overigens in geen van de initiatieven veroordeeld of overgenomen. Ouders worden serieus genomen, men probeert mee te denken en te helpen bij het zoeken naar mogelijkheden bij de ouders zelf. Vrijwilligers en actieve wijkbewoners lijken ook minder te problematiseren en vooral te zoeken met ouders en jeugdigen naar manieren om het dagelijkse leven aangener te maken. Men kijkt ook niet naar een aspect, maar integraal; de begeleiding kan juist alle aspecten van het leven raken.

Professionals hebben vaak beperkte tijd en een minder intensief en opervlakkiger contact met een gezin. Dit betekent dat ouders en/of kinderen eerder toevertrouwen aan de vrijwilliger of iemand uit hun nabije omgeving, dan aan beroepskrachten. Vrijwilligers kunnen soms heftige en complexe problematiek te horen krijgen, waarbij het gezin professionele ondersteuning zou kunnen gebruiken. Belangrijk is dat vrijwilligers dan grenzen kunnen stellen aan zichzelf, een beroep kunnen doen op professionals en zich gesteund voelen.

Samenbrengen vrijwilligers en professionals

Als vrijwilliger ben je soms hard nodig in het gezin. Soms werkt het beter als een vrijwilliger of een leidster van het kinderdagverblijf zorgen deelt met een gezin, dan dat ouders verplicht worden naar een professionele hulpverlener te gaan. Een vrijwilliger kan het gezin ondersteunen en uitleggen waarom professionals bepaalde acties ondernemen. Dit kan echter ook tegenstrijdige gevoelens oproepen, zeker als professionals maatregelen nemen waar de vrijwilliger niet achter staat.

Vrijwilligers en professionals kunnen elkaar goed aanvullen. Goede en gelijkwaardige samenwerking hierbij is echter wel een voorwaarde. Echter, het blijkt lastig om goede samenwerking en een relatie op te bouwen met (grote) instellingen als deze niet wijkgericht werken, of

als er sprake is van veel personeelwisselingen. Vrijwilligers en de inzet worden niet altijd voldoende gewaardeerd en erkend door bijvoorbeeld gemeente en professionele organisaties. Bij wijkgericht werken wordt de stem van vrijwilligers vaak onvoldoende gehoord, er wordt door beleidsmakers voornamelijk met professionele instanties gesproken. Er wordt vaak door de gemeente voorgeschreven dat er met vrijwilligers móet worden gewerkt, maar in de praktijk werkt dit niet zo.

Taal (beleidstaal, professionele taal en de taal van vrijwilligers en bewoners) lijkt een belangrijke belemmering: er is vaak sprake van spraakverwarring waarbij met dezelfde woorden verschillende dingen worden bedoeld. Het is wenselijk dat zichtbaar wordt gemaakt welke betekenis het werk van vrijwilligers heeft voor mensen en gezinnen in de wijk.

Maar in de praktijk is het vaak moeilijk om als vrijwilligersproject resultaten en effecten zichtbaar te maken aan beleidsmakers. Hoe maak je het belang en de betekenis duidelijk van aspecten als vertrouwen, verbondenheid, emotionele en sociale steun en betekenis hebben voor een ander?

De steun van vrijwilligers is op basis van gelijkwaardigheid die op vriendschap lijkt. Daarnaast wordt uitgegaan van duurzame, soms langdurende contacten. Beroepskrachten hebben juist vaak geleerd dat ze professionele afstand moeten behouden, vooral zakelijk en objectief moeten blijven. Vrijwilligers werken vanuit betrokkenheid. Ondersteuners van vrijwilligers moeten heel alert zijn en mensen helpen eigen grenzen te bewaken. Belangrijk is om een open, veilige sfeer te creëren waarin een vrijwilliger dilemma's gemakkelijk kan voorleggen en waar ook ruimte is voor het maken van fouten (ieder maakt fouten, van fouten kan je leren, daar bouw je ervaring mee op). Het samenbrengen van vrijwilligers is ook belangrijk: van elkaar leer je heel veel.

Actief opbouwen van een vrijwilligersteam

Uit de verschillende initiatieven blijkt dat er niet alleen gewerkt wordt aan het opbouwen van contacten met individuen en gezinnen in de wijk, maar ook aan het opbouwen van het vrijwilligersteam. Vanuit je werkwijze help je er dus ook aan mee dat mensen in de wijk betekenisvolle rollen gaan vervullen voor anderen en daardoor mee zorgen voor sociale cohesie in een wijk. Mogelijkheden om je verder te ontwikkelen, te leren en aangesproken worden op je persoonlijke interesses vormen een belangrijke voedingsbodem voor de sociale cohesie in een buurt. Voor vrijwilligers is het belangrijk dat hun ondersteuners gewoon contact hebben, individuele aandacht, interesse tonen, niet alleen in de vrijwilligersactiviteiten maar in de vrijwilliger als persoon met zijn of haar

levensverhaal. Motiveren, complimenten geven, aansluiten op persoonlijke interesses en kwaliteiten van vrijwilligers is ook van belang. Kijken naar: wat heb jij als vrijwilliger nodig en helpen. Maar ook oog hebben voor het individuele groeiproces, ervaring opbouwen, kwaliteiten ontwikkelen, waarden van talenten van mensen en duidelijk benoemen welke aspecten iemand nog kan ontwikkelen. Ondersteuners hebben dus een belangrijke coachende rol en kunnen feedback geven.

Persoonlijke voorkeuren spelen een rol: als de vrijwilliger een ondersteuner aardig vindt, of voor hem of haar waardering heeft, dan doet een vrijwilliger ook graag iets voor jou. Gezamenlijke bijeenkomsten worden vaak ook gewaardeerd. De MIM/Homestart vrijwilligers beginnen met een gezamenlijke training en die groep komt ook 1 keer per 8 weken bij elkaar (intervisie). Voor de gehele groep vrijwilligers zijn er regelmatig themabijeenkomsten. Bij De Kruimel krijgen vrijwilligers bijvoorbeeld samen met de betaalde leidsters een training 'opvoeden en zo'.

De vrijwilligers, betrokken bij 'Van Jong tot Oud' gaven aan behoefte te hebben aan een nieuwe vorm van de basisacademie, die er in de jaren 70 van de vorige eeuw in 's-Hertogenbosch-Oost was. De basisacademie bestond uit 'leergroepen' van vrijwilligers, die op basis van hun vrijwilligerservaringen leerden over zichzelf en hun werkwijze en nieuwe vaardigheden leerden voor hun vrijwilligerswerk.

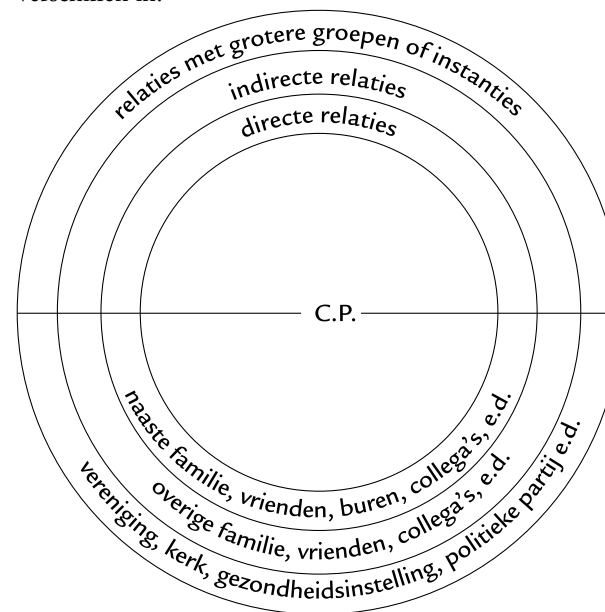


DE ACHTERGROND

Hoofdstuk 3

Sociale netwerken, sociaal kapitaal en sociale cohesie

Sociale netwerken zijn al die mensen waarmee je min of meer duurzaam relaties onderhoudt. Niet alleen de hoeveelheid van die netwerken zijn belangrijk, maar ook het gevoel ergens bij te horen en je vertrouwd te voelen met verschillende groepen mensen is van essentieel belang. Er is een cirkel ontworpen om al die verschillende lagen netwerken schematisch weer te geven. (Paes, 2008) Natuurlijk zitten daar per persoon verschillen in.



De contacten die je hebt in de eerste kring zijn voor de meeste mensen de vanzelfsprekende contacten; mensen waar je altijd op kunt terugval- len (ook in tijden dat het niet zo goed met je gaat), mensen waar je op basis van een persoonlijke relatie vertrouwen in hebt. De eerste kring zijn de sociale contacten die het dichtst bij je staan, zoals familie en heel goede vrienden. Nu kan het ook zijn dat die relaties in die eerste kring klein in aantal zijn, verstikkend zijn of een slechte invloed op je heb- ben. Daarom kun je 'rijker' worden door meer contacten met mensen

te hebben, die iets verder van je af staan, maar zich wel in je nabijheid bevinden. Voorbeelden hiervan zijn vrienden, klasgenoten, collega's, burens, sportmaatjes, kennissen, etc. In deze contacten is sprake van een meer algemeen vertrouwen. Je hoort bij een buurt, bij een klas, bij een club, bij een kring. Je bent een van hen en als het nodig is help je elkaar, spring je voor elkaar in de bres. Maar je leert ook van elkaar, en je wordt sociaal sterker. Een belangrijker aspect is ook dat je zelf sociaal kapitaal bent voor een ander, ook als je jong bent. Dan zijn er de contacten met de derde kring. Bijvoorbeeld je hulpverlener, je huisarts, je leraar. Die contacten zijn functioneler, er is meestal wat meer afstand tot deze personen. Je relatie staat dan niet op de 1e plaats, maar waarom die relatie er is. Maar over het algemeen zijn de contacten uit de derde kringen, contacten die niet blijven, ze duren zo lang als nodig is. De grenzen tussen binnenste en buitenste kringen zijn echter niet altijd zo duidelijk. Iemand van de derde kring kan tegelijkertijd iemand van de eerste kring zijn. Alle relaties die je in deze kringen hebt, noem je het sociaal kapitaal van iemand. Sociaal kapitaal is kort samengevat in de volgende uitspraak:

“Economisch kapitaal staat op je bank of zit in de portemonnee, cultureel kapitaal zit in je hoofd en sociaal kapitaal zijn je relaties.” (Portes, 1998)

De mensen van de tweede en derde kring vergroten je sociaal kapitaal. Ze vormen als het ware een brug voor je om in aanraking te komen met nieuwe en andere manieren van doen en denken, andere manieren van in het leven staan én ook weer wegen naar weer nieuwe contacten. Vooral jonge mensen hebben deze bruggen nodig, want ze staan aan het begin van een nieuw volwassen leven. En hoe meer sociale contacten iemand heeft, hoe meer mogelijkheden er zijn om vooruit te komen en uit een bepaalde situatie te klimmen.

In de literatuur worden gesloten sociale netwerken met een samenbindend (bonding) sociaal kapitaal onderscheiden, waarbij de interactie van mensen naar binnen gericht is, naar het handhaven van de exclusiviteit. Overbruggend (bridging) sociaal kapitaal is naar buiten gericht en stimuleert mensen om sociale grenzen te overschrijden en daardoor zichzelf te verrijken met informatie, kennis en andere hulpbronnen in bredere kring. De aanwezigheid van overbruggend kapitaal zorgt voor verbinding tussen groepen en gemeenschappen en generaliseert vertrouwen. Contacten enkel en alleen in de binnenste kring (bonding)

kunnen leiden tot isolering, verstikking. Het ‘ons kent ons’ gevoel. Iedereen creëert zijn of haar eigen netwerk op verschillende plekken: in familieverband, in een vriendenkring, rond bestuurlijke, (re)creatieve of educatieve activiteiten, in een religieuze gemeenschap, in een werkgroep, in een chatbox enzovoort. In vergelijking met vroeger is de keuzevrijheid tot welke netwerken mensen zich willen aansluiten toegenomen. Horizontale interactiviteit op basis van gelijkwaardigheid vergroot het sociaal kapitaal en schept een gunstig klimaat voor samenwerking tussen mensen. Verticale netwerken, die gekenmerkt worden door hiërarchische en afhankelijkheidsrelaties hebben eerder een negatief effect. (Putnam, 1993)

Sociaal kapitaal heeft een functionele en morele betekenis. Het functionele zit in de hulpbronnen die mensen aan elkaar kunnen leveren of voor elkaar kunnen zijn. De morele betekenis zit in het onderlinge vertrouwen, de wederzijdse verplichtingen en de sociale betrokkenheid die deze interacties en transacties veronderstellen én versterken. Sociale steun is samenbindend kapitaal. Deze hulp heeft behalve praktisch nut ook emotionele en morele betekenis; er is sprake van ‘geparticulariseerd vertrouwen’. Mensen hebben daardoor minder het gevoel er helemaal alleen voor te staan en individueel verantwoordelijk te zijn voor hun positie en de oplossing van hun noden en behoeften.

Vitale sociale netwerken en sociaal kapitaal maken het ‘opvoeden doe je samen’ mogelijk. Het gaat hierbij om de manier waarop mensen hun onderlinge sociale solidariteit en verbondenheid invullen. ‘De mate waarin mensen in gedrag en beleving uitdrukking geven aan hun betrokkenheid bij maatschappelijke verbanden in hun persoonlijk leven, als burger in de maatschappij en als lid van de samenleving’ luidt de definitie van sociale cohesie in het Sociaal en Cultureel Rapport 2008. Betrokkenheid is er in gradaties en afhankelijk van feitelijke distantie, geografisch en sociaal. Betrokkenheid bij jouw kind met een ernstige ziekte of bij een pleegkind dat je opneemt in je gezin, is van een andere orde dan de betrokkenheid bij andere kinderen in de wijk of bij kinderen elders in het land of de wereld. In het volgende hoofdstuk gaan we in op de betrokkenheid op wijkniveau.

Hoofdstuk 4.

De wijk, community en 'village'

Hoe kunnen mensen invulling geven aan hun onderlinge betrokkenheid, aan het 'opvoeden doe je samen'? Definities van de wijk zijn vooral te vinden in theorieën over het welzijnswerk. In de (jeugd)zorginstellingen wordt de wijk als begrip niet of nauwelijks geëxpliciteerd. Wel wordt de wijk op een bepaalde manier onderscheiden. Op basis van deze verschillen is een indeling gemaakt in de geografische, organisatorische of sociologische benadering van de wijk. In de laatste benadering speelt de discussie over de wijk als gemeenschap of community. Achtereenvolgend wordt er kort ingegaan op de drie wijkbenaderingen. Het door de RMO (Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling) geïntroduceerde begrip 'village' sluit aan op de wijkbenadering als een community specifiek kijkend naar families en opvoedingsondersteuning.

De geografische wijk

Overheden, onderzoekers en grote instellingen delen wijken geografisch in naar postcodegebieden. Wijken zijn op deze manier administratieve eenheden. Onderzoeken naar ziekte, gezondheid, veiligheid en welbevinden gebeuren eveneens aan de hand van postcodegebieden en wijkindelingen volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek. Naast vele cijfers leveren deze onderzoeken mooie, ingekleurde plaatjes van Nederland op, die te bezichtigen zijn op de website van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). Ook gemeenten delen op basis van deze gegevens hun stad of dorpen in en bepalen op deze wijze of wijken en dorpen specifieke aandacht nodig hebben. Grootschalige voorzieningen kijken eveneens naar wijken en dorpen als geografische gebieden, als administratieve eenheden. (Paes, 2008)

De organisatorische wijk

Veel zorg- en welzijnsvoorzieningen zijn op een grotere schaal georganiseerd dan een wijk of dorp, maar hebben voor de uitvoering wel wijkposten, zoals we zien bij consultatiebureaus en de nieuwe centra voor Jeugd en Gezin. Meer en meer dringt bij instellingen door dat het gevleugelde uitgangspunt 'op menselijke maat' vraagt om kleinschalige uitvoering van zorg en diensten in de nabijheid van de mensen. De na-



bijheid is belangrijk voor bijvoorbeeld kinderen, zorgbehoefte, ouderen en mensen met weinig financiële armslag. Zij zijn minder mobiel en aangewezen op voorzieningen dichtbij. Bewoners en voorzieningen sluiten hierin aan op elkaars verwachtingen. Enerzijds is de schaal van het gekozen gebied zodanig dat voorzieningen zich daarop kunnen organiseren. Anderzijds is het gebied zo begrensd dat bewoners de voorziening in hun directe nabijheid hebben. (Paes, 1999) Instellingen die geen wijkgebonden voorzieningen hebben, kunnen bijvoorbeeld gesprekken organiseren in een wijkvoorziening. Dorpen die te klein zijn voor voorzieningen hebben te maken met het verdwijnen van voorzieningen in hun directe nabijheid en hier zijn andere oplossingen nodig.

De wijk als community

Over de wijk of buurt als gemeenschap of 'community' is veel geschreven. In relatie tot het begrip community wordt meestal de buurt, soms de wijk gebruikt. De wijk is een groter geheel en daarbinnen zijn buurten te lokaliseren. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) definieert in het rapport 'Vertrouwen in de buurt' het begrip buurt als een kleinschalig verband vanuit de beleving van bewoners. Een buurt is een gelokaliseerde gemeenschap waarbij er sprake is van 'een zekere mate van sociale integratie der bewoners' (definitie Van Dale). In een buurt wonen eerder honderden dan duizenden mensen. In die betekenis onderscheidt een buurt zich van een wijk en is een dorp gelijk te stellen met een buurt of meerdere buurten.

Enerzijds worden de termen gemeenschap en community in de literatuur gemakkelijk gebruikt zonder verdere verheldering en anderzijds zijn de termen inzet van fikse discussies. De discussies vinden voornamelijk plaats in het welzijnswerk en sociaal beleid, waar al vele jaren ervaring is met wijkgericht werken. Algemeen vindt men elkaar in de definitie: 'Een community is een groep mensen die bepaalde gemeenschappelijke aspecten hebben in hun leven. Deze aspecten kunnen bijvoorbeeld de woonomgeving, interesses, de cultuur of de normen en waarden zijn. Het gaat om aspecten die de mensen zelf van belang achten'.

In deze definitie komt niet tot uitdrukking hoe communities tot stand komen. Solidariteit is niet vanzelfsprekend bij iedereen aanwezig. Er zijn meestal tegelijkertijd conflicterende en verbindende factoren in een wijk. Dit geldt uiteraard eveneens voor dorpen. De buurt heeft vele betekenissen voor uiteenlopende gemeenschappen. Een buurt kan niet aan één gemeenschap gelijk gesteld worden. Er wonen ouderen en gezinnen met kinderen; er wonen tweeverdieners en alleenstaanden; er wonen mensen met verschillende etnische achtergronden, enz. Al die mensen

hebben meerdere rollen in relatie tot de buurt. Ze brengen hun kind naar school, ze zijn de eigenaar van een auto, ze doen boodschappen in het winkelcentrum, ze gaan naar de sportschool, ze gaan naar de dokter, ze helpen hun buurman die ziek en oud is, ze zijn vrijwilliger van een kinderclub, enz. Mensen hebben in de wijk affectieve relaties, betekenen iets voor elkaar. (Paes, 2008) Maar in een buurt ontmoeten mensen elkaar ook toevallig bij het gebruik van voorzieningen. Wijkbewoners zijn hierdoor bekend met elkaar; niet in de zin van affectieve relaties, maar zij kunnen elkaar identificeren als wijkbewoner. Toevallige ontmoetingen in wijkvoorzieningen dragen bij aan het sociale weefsel van een wijk. (Blokland, 2006)

De 'village'

In het pre-advies 'Versterking voor gezinnen' (RMO en RVZ, 2008) werkt de RMO de term village uit. De village van gezinnen zijn de banden tussen gezinnen en hun sociale omgeving. De uitdrukking 'it takes a village to raise a child' gaat terug op een aantal Afrikaanse bronnen en kreeg bekendheid door het gelijknamige boek (1996) van Hillary Clinton. De RMO wil op een eigentijdse manier proberen een sociale opvoedgeving, een village, een nieuwe invulling te geven. Zo kan de village medeopvoeder zijn op momenten dat kinderen buiten ouderlijk zicht zijn, bijvoorbeeld als ze buiten spelen. De village kan een ruimte zijn voor kinderen om even te ontsnappen aan ouderlijk zicht, terwijl hun veiligheid niet in het gedrang komt. Een stapje verder is de village die voor kinderen ook steun kan zijn op momenten dat het met de ouderlijke opvoeding niet helemaal botert. In een andere functie kan de village ouders helpen als zij daar behoefte aan hebben, bijvoorbeeld in praktische zin met opvangen van kinderen. In een goed werkende village kunnen mensen daarnaast voor elkaar een vanzelfsprekende bron zijn van kennis en kunde waar het opgroeiende kinderen en opvoeden betreft. Mensen kunnen kennis die ze hebben direct aan elkaar doorgeven, elkaar wijzen op mogelijke bronnen van kennis, samen op zoek gaan naar kennis en deskundigheid, enz. Ook kunnen mensen in een goed werkende village op een vanzelfsprekende manier met elkaar in gesprek gaan over wat goed is en wat niet, over wat mag en wat niet. Bovendien kunnen mensen in een goed werkende village meer samen verantwoordelijkheid dragen waardoor het minder vaak nodig is om de autoriteiten in te schakelen. Ten slotte kunnen mensen in een goed werkende village ook alarm slaan zodra dat nodig is. Deze opsomming van functies is niet uitputtend en zal ook zelden in alle opzichten vervuld worden. Maar ze geeft wel een indruk van de reikwijdte en het belang

van de village voor het floreren van gezinnen. Zo kan versterken van de village een bijdrage leveren aan de algemene opvoedkwaliteit in Nederland, aan het voorkomen van problemen en aan het behapbaar houden van de probleemgevallen voor de professionals die zich daarmee bezig moeten houden.

Een wijk of dorp beschouwen als een administratieve of organisatorische eenheid is een totaal ander uitgangspunt dan een wijk of dorp ervaren als een community of village. De 'ervaren' community van bewoners of de 'village' kan haaks staan op de door gemeenten en instellingen gehanteerde geografische of organisatorische indelingen. Als communityzorg of de village beoogt dat opvoeden samen gebeurt, dan is het van belang aan te sluiten bij de 'ervaren' community. Voor instellingen geldt dat zij niet alleen vanuit economische motieven hun match van vraag en aanbod kunnen doen of hun samenwerking hierop baseren. Morele en ethische motieven, oog hebben voor verschillen tussen (groepen) mensen, tussen buurten, dorpen en wijken is belangrijk, kennis hebben van de netwerken in de gemeenschap zijn allemaal van belang.



Hoofdstuk 5.

Samenwerking vrijwilligers en professionals

Voor een kind dat in moeilijke omstandigheden opgroeit, is het heel waardevol om te merken dat er volwassenen zijn, zoals grootouders, ooms en tantes, burens, vrienden die liefdevol met hem of haar omgaan. Deze mensen kunnen er gewoon zijn voor een kind, ook in tijden van moeilijke omstandigheden, wanhoop en verdriet. Gewoon luisteren naar schoolverhalen, tekeningen bekijken, ervoor zorgen dat het kind een middag onbekommerd kan spelen. Zij kunnen een rustige, veilige plek bieden en een basis vormen voor het kind om op terug te vallen. Die betrokkenheid zou men moeten mobiliseren, en als uitgangspunt moeten hanteren bij hulpverlening aan kinderen. Een kind groeit immers niet alleen op, heeft juist het sociale netwerk nodig om op te groeien.

Onderlinge steun is ook van belang. Jongeren gaan met hun vragen en problemen in de eerste plaats bij leeftijdsgenoten te rade. In de zogenaamde 'peergroup' ontwikkelen ze waarden en normen en vinden ze ondersteuning. Vrienden zijn belangrijk. Niet in het minst als je met vragen of problemen zit. Zij zijn soms je eerste opvangnet bij kleine, middelgrote en grote vraagstukken in je leven. Een mooi voorbeeld van een werkvorm –gebaseerd op het uitgangspunt dat als jongeren problemen of vragen hebben, ze te rade gaan bij hun vrienden– is te vinden bij onze zuiderburen. De Jongerenadviescentra in België werken met jongerenadviseurs. 'Gewone' jongeren worden getraind in actief luisteren, advies geven en de sociale kaart om vrienden beter te kunnen bijstaan. Bij complexere problemen namen deze jeugdadviseurs, die ondertussen vertrouwd zijn met het JAC, hun vriend of vriendin gewoon een keer mee. Voor de draagkracht van ouders is onderlinge sociale steun ook van groot belang. De sociale steun die ouders elkaar bieden en de informele steun die door buurtgenoten en vrijwilligers wordt geboden, kan een belangrijke functie vervullen als opvoedingsondersteuning. Mensen zorgen voor zichzelf en voor elkaar. Ouders en jeugdigen die moeilijkheden ervaren, zoeken steun in de eigen omgeving of krijgen hulp aangeboden door mensen uit eigen kring (Paes, 2007).

Als professionele hulp wordt ingeroepen, is het de kunst om deze zo dicht mogelijk te laten aansluiten bij de dagelijkse context en te zoeken naar de positieve aanknopingspunten. Of, als mensen geen of een heel beperkt netwerk hebben, zou hulpverlening er uit kunnen bestaan om sociale steun te organiseren. Want de mensen die dagelijks optrekken met kinderen kunnen een zo goed mogelijke en duurzame situatie realiseren voor het kind om in veiligheid, warmte en verbondenheid op te groeien.

Ouders kunnen zich wenden tot professionele instanties zoals de school, de opvoedwinkel of het consultatiebureau. Sinds kort is er het Centrum voor Jeugd en Gezin. De een zoekt sneller steun bij professionals dan de ander, afhankelijk van competenties, informatie, al dan niet ervaren van drempels en/of de mate van steun van mensen uit de eigen nabije sociale kring. Dit betekent dat professionals niet in eerste instantie in beeld komen. Ouders zoeken eerst in hun eigen kring (hoe klein ook), om problemen op te lossen en eigen krachten aan te boren. Niet alle problemen zijn onmiddellijk op te lossen, gezinnen en kinderen zoeken naar allerlei mogelijkheden in het leven van alledag en redden zich te midden van allerlei problemen.

De vraag is of er op dit moment voldoende aansluiting is bij deze, bijna natuurlijke, vorm van zelfredzaamheid en het zoeken van sociale steun.

Zelfredzaamheid, zelfwerkzaamheid en zelfsturing zijn belangrijke en actuele thema's, niet alleen in de jeugdsector, maar in de gehele samenleving. De vraag is of ouders, jeugdigen en hun omgeving voldoende mogelijkheden hebben om zelf te sturen in de ondersteuning en zorg die zij nodig hebben bij het opvoeden van hun kinderen. De empowerment-trend probeert ouders en jeugdigen wel een sterkere positie te geven. En in de wet- en regelgeving is de vorm van inspraak en medezeggenschap geregeld. Maar de uitdaging is om, naast voorgeschreven vormen, op zoek te gaan naar alternatieve manieren om de dialoog met ouders, kinderen en hun omgeving tot stand te brengen en hun eigen inbreng (blijvend) te versterken.

Zelfsturing en het aanspreken van het zelfoplossend vermogen is niet iets individueels. Mensen staan in relatie tot elkaar en zijn elkaar tot steun. Mensen zorgen voor zichzelf én elkaar en vormen zodoende een steunsysteem. Soms organiseren bijvoorbeeld buurtbewoners of ouders onderling een steunsysteem. In andere situaties gebeurt dit meer geor-

ganiseerd, eventueel met behulp van een professionele instelling. Onduidelijk is welke omstandigheden bepalen of er eigen initiatieven worden ontwikkeld en ook is niet duidelijk welke factoren meespelen in het al dan niet slagen van deze initiatieven.

De volgende vragen kunnen hierbij gesteld worden.

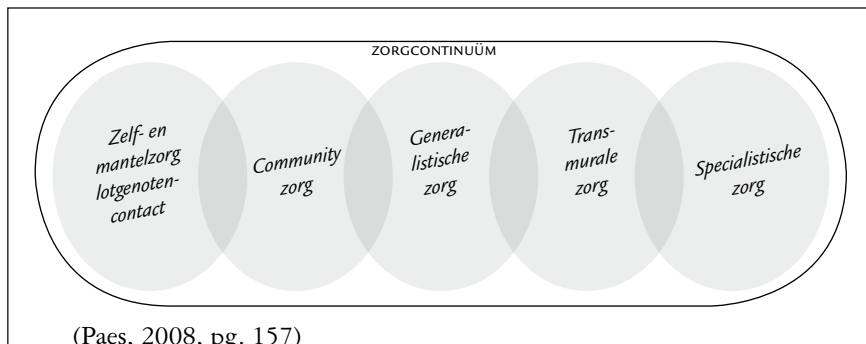
- Worden eigen initiatief, en de potenties van gezinnen en hun directe omgeving, voldoende gestimuleerd en benut?
- Zijn deze initiatieven voldoende in beeld bij de professionele organisaties?
- Sluit het aanbod van de professionele instellingen voldoende aan op deze initiatieven?
- Hoe kan aansluiting en afstemming geoptimaliseerd worden?
- Wat is de beste manier om deze initiatieven in beeld te krijgen en te houden?
- Op welke wijze kan er meer gebruik worden gemaakt van de ervaring en het oplossingsvermogen van ouders zelf en belangrijke anderen in het sociale netwerk?

Door deze vragen te onderzoeken kan er een belangrijke impuls gegeven worden aan een vernieuwende werkwijze: naar een voorwaarden-scheppende en aanvullende werkwijze, waarbij de regie in handen van ouders en jeugdigen is. Hierbij wordt de veelbelovende community-benadering recht gedaan en er wordt daadwerkelijk invulling gegeven aan het belangrijkste uitgangspunt van het jeugdbeleid, namelijk dat niet het aanbod maar het kind en de ouders met hun vraag of hulpbehoefte centraal moeten staan.

Afgelopen jaren is veel nagedacht en geëxperimenteerd om meer samenhang tussen voorzieningen te bewerkstelligen. Nieuwe vormen van samenwerking tussen woningcorporaties en zorgvoorzieningen ontstonden. Grote fusies in de jeugdzorg, waardoor meerdere vormen van opvang, werk, educatie en behandeling vanuit één concept mogelijk werden. Samenwerking tussen ziekenhuizen, onderwijs en wetenschap groeide, enz. Er is gewerkt aan ketenzorg rond een afwijking of ziekte en nieuwe kleinschalige initiatieven op het vlak van persoonlijke dienstverlening en tussenvoorzieningen in de zorg zagen het licht. Hoe past de informele sociale steun hierbij?

Idealiter worden alle zorg en diensten vanuit een continuüm geboden. Een continuüm waarin geen gaten vallen en waarin vloeiende overgan-

gen bestaan tussen de specialistische zorg, die op een grotere schaal in instellingen en behandelcentra georganiseerd is, de nabije kleinschalig georganiseerde eerstelijnszorg en de informele zorg en sociale steun, die deel uit maakt van het directe netwerk van mensen.



(Paes, 2008, pg. 157)

Er kan géén onderscheid worden gemaakt tussen care, cure en preventie, omdat die in dit continuüm bij elkaar horen. Daarnaast kan er ook géén onderscheid worden gemaakt in somatische, psychosociale of psychiatrische zorg, omdat ook die tot het continuüm horen. Het continuüm is een integratie van het zorgsegment en het maatschappelijke segment. In dit kader zijn de elementen zelfhulp/mantelzorg, communityzorg en vrijwilligerswerk van belang. In de term continuüm zit ruimte om te schuiven, te vernieuwen én het biedt de mogelijkheid om naar het totaal te kijken. Het is NIET het aan elkaar ketenen van bestaande vormen. Het begrip continuüm dwingt ons te kijken naar het geheel en dat is nodig omdat een mens met een probleem niet een optelsom van verschillende klachten, gebreken of problemen is, maar een ongedeeld geheel. In een continuüm zijn de verschillende onderdelen ook verbonden met elkaar en staan niet los of apart van elkaar; omdat een mens niet alleen zorg en steun nodig heeft, maar ook zelf zorg en steun biedt, kan een optimale balans tussen het aanspreken en ondersteunen van de eigen vermogens van mensen een verrijking zijn voor henzelf en de samenleving; omdat bij complexe ziekten, gebreken en/of problemen meerdere of alle onderdelen van het continuüm nodig zijn om de benodigde zorg te bieden. Een vloeiende overgang tussen de onderdelen en een goede aansluiting op elkaar garanderen dat mensen de juiste zorg op hun maat kunnen krijgen zonder overlap en fricties. En omdat bij een tekort op de ene plek in het continuüm druk op een andere plek ontstaat en dat een oplossing daarvoor alleen vanuit de onderlinge samenhang gezocht kan worden. De ontwikkelingen met de Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning) en de verschuivingen in de middelen van de zorg dwin-

gen tot andere en nieuwe vormen van zorg, die zich in het continuüm op plekken waar overdruk ontstaat, kunnen ontwikkelen.

Om een indruk te geven van communityzorg wordt hieronder een plaatje weergegeven van een netwerk in een wijk, waarover in de vorige hoofdstukken wordt geschreven.

informele deel	werkgroep Graafsewijk Noord	slúske	dierenpark	wijkkrant	jongerencomité Oost	jeugdwerk Aawijk
	pastorale wijk-groepen	woongroepen ouderen	ouderen bonden	zonnebloem	sport- en bewegings-groepen	wijkwerkplaats Oost
	bewoners-comité's	biljart-groepen	Vadercomité Oost	marokkaanse vrouwen-groepen	muziek-groepen	vrijwilligers in buurt-huizen
professioneel/informeel	trefpunt Oost	kruimeltje	gezondheids-cursussen	stroom	homestart mim	VJTO
professionele deel	humanitas	woning-corporaties	kinderopvang en peuterspeelzaal	Vivent	Juvans	GGD
	gezondheids-centrum Samen Beter	wijkpolitie	stichting divers	zorg- en wooncentrum Grevelingen	ouderen-werk Oost	basischool Rondeel
	verpleeghuis Oosterhof				maatschappelijke opvang	GGZ-steunpunt

Dit is een zorgsysteem, een village waarin wijkbewoners, vrijwilligers-organisaties en professionele instellingen samenwerken. Dit plaatje laat zien dat in een buurt de eerste, tweede en derde ring van de kring van

sociale steun bij elkaar komen en elkaar kunnen versterken. Het plaatje drukt uit dat het een zaak van allemaal is. Aan dit wijknetwerk is 25 jaar 'gebouwd' en vanuit dat netwerk zijn allerlei steunende activiteiten ontwikkeld; ook voor kinderen en jongeren.

De basis van communityzorg is dat je de waarde van de 'middelste' kring van sociale steun ziet en dat instellingen daarmee samenwerking aan gaan. De middelste ring wordt groter als mensen actief contact zoeken met elkaar, zich met elkaar willen bezighouden, ook met degenen waar het niet zo goed mee gaat. Instellingen kunnen daarbij aansluiten. Ze moeten het niet overnemen, maar er wel bij aansluiten. Dat kan op wijkniveau, maar dat kan ook in andere verbanden. Het onderliggende principe is hetzelfde. Nodig is een verbinding tussen de werk- en kennisgebieden van professionals, ervaringsdeskundigen en de omgeving. Daarover gaat het volgende hoofdstuk.



Hoofdstuk 6.

Ervaringskennis en deskundigheid

In onze samenleving groeide een duidelijk onderscheid tussen enerzijds mensen die als een deskundige worden beschouwd op een bepaald terrein omwille van hun opleiding (formele functie en diploma) zoals artsen, verpleegkundigen, paramedici, maatschappelijk werkers, therapeuten en anderzijds anderen die als een deskundige worden beschouwd omwille van hun ervaringen zoals zelfhelpers, mantelzorgers en vrijwilligers. Niet iedereen die veel ervaring heeft is een ervaringsdeskundige; evenmin is iemand met een lange opleidingsloopbaan (en bijhorende diploma's) per definitie een deskundige in haar/zijn vak.

Er is een verschil tussen een ervaring hebben, ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid. Ervaringskennis vergaart men op basis van meerdere ervaringen. Ervaringsdeskundigheid is te zien in de praktijk, waar met deze kennis gewerkt wordt. Ervaringen en kennis integreren en kunnen toepassen in een vergelijkbare praktijksituatie of werkveld is ervaringsdeskundigheid. Het zijn van ervaringsdeskundige vereist meer dan een eigen ervaring. Men moet in staat zijn uit te stijgen boven deze eigen ervaring. Het loslaten van de eigen situatie en de leermomenten daaruit benutten voor het algemene doel, namelijk: anderen ermee helpen. Een ervaringsdeskundige is iemand, die:

- de eigen ervaring volledig heeft verwerkt, voor zichzelf er een (zinvolle) betekenis aan gegeven heeft, werk gemaakt heeft van de vragen en onzekerheden die de ervaringen hebben opgeroepen, kan omgaan met de eigen verantwoordelijkheid t.o.v. de ervaringen;
- de verschillen ziet tussen persoonlijke ervaringen en de ervaringen van anderen die erop lijken;
- alle ervaringen kan plaatsen in een breder gezamenlijk kader, het onderscheid kan maken tussen de verschillende factoren die een invloed hebben op de feiten en op de reacties: de persoonlijke en de maatschappelijke factoren, de individuele en de structurele factoren;
- het resultaat van de eigen verwerking kan doorgeven aan anderen - zowel aan mensen met een gelijke ervaring als aan mensen die deze ervaring(en) niet hebben. (Paes, 2008)

Kennis op basis van een opleiding wordt professionele kennis genoemd. Professionele kennis is gebaseerd op wetenschappelijke en methodische vakkennis én ervaringen met patiënten/cliënten. De hiervoor opgenomen stappen m.b.t. ervaringsdeskundigen aangevuld met wetenschappelijke en methodische vakkennis gelden eveneens voor de professional. De plek, die ervaringen innemen in het professionele kennisdomein, is terug te vinden in de discussie van de afgelopen 15 jaren over het onderscheid tussen evidence-based en experience-based. Evidence-based interventies zijn gebaseerd op wetenschappelijke onderzoeksresultaten en effectief gebleken. Evidence-based interventies gelden in het algemeen als superieur ten opzichte van ervaringen uit de dagelijkse praktijk. De laatste jaren komt hierop kritiek. Sommigen maken een onderscheid tussen de nauwe evidence based praktijk, die gebaseerd is op puur het gebruik van wetenschappelijk vastgestelde protocollen en richtlijnen of de evidence based praktijk, waarin professionals handelen op basis van een onafhankelijke afweging van de laatste wetenschappelijke inzichten met hun eigen ervaringen. Zij noemen deze handelwijze respectievelijk 'guideline approach' en 'heuristic approach'. (Hutschemaekers en Tiemens, 2006) De 'guideline approach' start bij het wetenschappelijk bewijs en gaat van daaruit naar de praktijk (top-down) en de heuristic approach vertrekt van het probleem in de dagelijkse praktijk (bottom up).

Naast wetenschappelijke kennis is er de ervaringskennis van vrijwilligers én de ervaringskennis van professionals. Hoe komen deze verschillende soorten kennis bij elkaar? Het belang van het samenbrengen van verschillende kennisdomeinen wordt de laatste jaren op meerdere plekken van belang gevonden. Leerprocessen en kenniscreatie tussen professionele en ervaringsdeskundigen zijn mogelijk op plekken waar zij elkaar treffen. In wijken in de aansluiting tussen de informele zorg, communityzorg, vrijwilligerswerk en eerstelijnszorg en in de zelfhulpbeweging van chronisch zieken, bij de GGZ en de verslavingszorg. Het gaat om programma's als 'herstellen doe je zelf', 'familie als bondgenoot', de inzet van bruggenbouwers en ervaringsdeskundigen binnen instellingen. Men is verwachtingsvol over de integratie van ervaringsdeskundigheid binnen het institutionele. Voor deze gemeenschappelijke kenniscreatie zijn gegevens nodig, is professionele kennis nodig, zijn ervaringen nodig én mogelijkheden om ervaringen uit te wisselen. Bovenal is echter de erkenning nodig van de verschillende soorten kennis, want alleen dan is er iets uit te wisselen. Er is begeleiding nodig in het doordenken van gegevens en ervaringen én er zijn praktijkplekken nodig om deze nieuwe kennis toe te passen.

Hoofdstuk 7.

Versterken van de informele sociale steun

De kracht van informele sociale steun, van communityzorg, van de village zit in de intrinsieke motivatie en het is deze kracht, die ondersteund moet worden. Overheden en instellingen zouden hen niet hun institutionele logica moeten opleggen, maar wegen zoeken hoe zij juist de kracht van mensen zelf kunnen ondersteunen. Hoe dat aan te pakken?

Informele sociale steun organiseert zich op een eigen manier op basis van intrinsieke motivatie. Niet protocol gestuurd, maar vanuit het hart gestuurd. Informele sociale steun en vrijwilligerswerk ontstaan vanuit een antwoord op vragen uit de sociale omgeving en hebben hun eigen logica, die uitgelegd worden met behulp van het begrippenpaar 'situationele en institutionele logica'.

Burgers en maatschappelijke organisaties organiseren zich vanuit hun betrokkenheid of engagement bij een situatie; de situationele logica. Vaak gaat het om concrete werkelijkheden, om direct zichtbare of gevoelde problemen of ontwikkelingen. Per situatie ontstaat een manier van werken, die past bij de situatie. Criterium voor succes is of een aanpak ontstaan is die door betrokkenen als zinvol wordt ervaren. Er worden geen harde voorwaarden gesteld; de steun en de hulp wordt geboden zolang en zoveel als die nodig is. Mensen worden niet in de steek gelaten of uitgesloten, omdat ze niet in een 'aanbod' passen. Tegenover deze situationele logica staat de institutionele logica, waarin zorg en diensten worden georganiseerd rondom van te voren bedachte, ontworpen of gedefinieerde rationale modellen. Succescriteria hierbij zijn het aantal deelnemers aan bijeenkomsten en overleggen; de resultaten die geboekt worden en van te voren worden omschreven. In het eerste geval komt de democratische betrokkenheid vanuit een intrinsieke en directe motivatie tot stand; in het tweede geval via de institutionele logica van een overheid of instelling. (Tops, 2002)

De institutionele logica werd door Bart Eigeman, wethouder voor wijkgericht werken van de gemeente 's-Hertogenbosch, ook wel vergeleken

met bio-industrie en de situationele logica met de scharrelkip. (PRVMZ, 2008) De vergelijking is dan als volgt:

Gemeente als bio-industrie	Actieve wijkbewoners als scharrelkippen
Formeel	Informeel
Rationeel	Emotioneel
Beleid	Uitvoeren
Verantwoording	Verantwoordelijkheid
Doelen	Resultaten
Lange termijn	Hier en nu
Wantrouwen	Trouw
Planning	Inspiratie
Falen en succes	Teleurstelling en vreugde
Versnippering	Heelheid
Indelen	Delen

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR, 2004) pleitte enige tijd geleden voor lerende praktijken die investeren in de snijvlakken van beleid, politiek en uitvoering, zodat geleerd kan worden van de ervaringen uit de ene en de andere wereld zonder de betekenis van de ervaringen ervan te verliezen. De WRR steekt hiermee in op de snijvlakken tussen beleid, politiek en professionele uitvoerders. Zij hebben geen expliciete plek voor ervaringsdeskundigen ingeruimd. Het pleidooi is om niet vrijblijvende lerende praktijken te introduceren in Noord-Brabant, waarin ervaringsdeskundigen, professionals, beleidsmakers en politici elkaar ontmoeten. Zij leren van en met elkaar en zoeken oplossingen voor zaken die op hun weg komen. Op die manier kan het 'opvoeden dichtbij huis' het beste ondersteund worden.



DE VERVOLGACTIES

Hoofdstuk 8

Een vervolgp programma

In de discussies met betrokkenen zijn terugkerende vraagstukken hoe opvoedingsondersteuning zo dicht mogelijk bij huis te bieden en hoe aan te sluiten bij de meest kwetsbare groepen. Professioneel preventief aanbod bereikt vaak niet de kwetsbare gezinnen. Een belangrijke vraag die hierbij is: wat kunnen we leren van informele initiatieven op buurt- en wijkniveau, waarin vrijwilligers zich inzetten voor kinderen in hun buurt? Van belang hierbij is om de professionele en ervaringsdeskundige kennisdomeinen bij elkaar te brengen. Zij kunnen elkaar treffen op wijkniveau.

De deelnemers aan de focusbijeenkomsten hebben een plan gemaakt welke eerste vervolgstap zij zouden willen zetten in 's-Hertogenbosch. Zij willen een ontmoeting organiseren voor alle vrijwilligers in 's-Hertogenbosch, die rond opvoeding iets doen. Tijdens deze ontmoeting willen zij ervaringen en initiatieven uitwisselen, op een praktische manier, ten behoeve van onderlinge versterking en hiermee tegelijkertijd de initiatieven en activiteiten zichtbaar maken. Als tweede stap willen zij op wijkniveau ontmoetingen organiseren tussen professionals en vrijwilligers. De gemeente 's-Hertogenbosch wil graag meewerken aan het plan van de vrijwilligers van de focusbijeenkomsten. De gemeente wil echter een tussenstap maken en als eerste een ontmoeting organiseren met de vrijwilligers van initiatieven in de wijken Oost en West. In deze twee wijken is reeds een Centrum voor Jeugd en Gezin gestart. Indien de ontmoeting zich concentreert op deze twee wijken, dan kan gemakkelijker aangesloten worden op vervolgactiviteiten die uit de ontmoetingsdag naar voren komen.

De gemeente 's-Hertogenbosch wil daarnaast breder op zoek naar manieren om vanuit de nieuwe Centra voor Jeugd en Gezin ontmoetingsplekken te creëren en de sociale supportfunctie breder te stimuleren. Belangrijk aandachtspunt voor de gemeente is hoe zij werkend vanuit hun institutionele logica toch recht kunnen doen aan de eigenheid en benodigde 'scharrelruimte' vanuit de situationele logica.

Andere gemeenten hebben ook belangstelling getoond. De provincie Noord-Brabant wil dit ontwikkeltraject mede ondersteunen en samen



met de PRVMZ zorgdragen voor overdracht van kennis naar andere gemeenten. En op 30 september 2009 heeft minister André Rouvoet (Jeugd en Gezin) een toespraak gehouden aan de Vrije Universiteit in Amsterdam waarin hij onder andere een pleidooi hield voor de versterking van het gezin en het sociale netwerk en het eerder bieden van lichtere hulp en ondersteuning geven.

De tijd lijkt rijp om 'it takes a village' concreet en in de praktijk vorm te gaan geven. Samen met de gesprekspartners stelt de PRVMZ voor om in drie wijken van drie verschillende gemeenten een ontwikkeltraject uit te zetten. In deze drie wijken wordt contact gelegd met informele initiatieven waarin opvoedings- en opgroei-ondersteuning wordt geboden. De betekenis van de activiteiten wordt zichtbaar gemaakt en samenwerking met professionals wordt gerealiseerd op zodanige wijze dat de informele initiatieven hun eigenheid kunnen behouden. De universiteit van Tilburg en Fontys Hogeschool Sociale Studies zijn benaderd om het ontwikkeltraject wetenschappelijk te volgen om inzicht te krijgen in de gehanteerde werkwijzen en resultaten.

Een dergelijk ontwikkeltraject draagt bij om de volgende doelen te bereiken.

- Het zichtbaar maken van initiatieven in drie Brabantse gemeenten, waarbij steunstructuren rond kinderen en jongeren in wijken en buurten ontwikkeld zijn. Kleine projecten die niet of minder bekend zijn bij de professionele organisaties, maar met grote betekenis voor de betrokkenen zelf. Initiatieven waar gezinnen die de weg naar reguliere voorzieningen niet vinden of zoeken.
- Inzicht verkrijgen in de succesfactoren en valkuilen van dergelijke initiatieven.
- De betekenis van mede-opvoeders, buurtbewoners en vrijwilligers bij het opvoeden en opgroeien zichtbaar maken (kwalitatieve beschrijving). Hierbij expliciet aandacht besteden aan het voorkomen van kindermishandeling.
- Met vrijwilligers en professionals ondersteuningsbehoeften verhelderen maar ook ondersteuningsmogelijkheden ontwikkelen, op basis van wat betrokkenen zelf aangeven nodig te hebben. Op basis hiervan aansluiting, samenwerking en randvoorwaarden realiseren van professionele werkers en gemeenten zonder de eigenheid van de informele initiatieven aan te tasten.
- Kennis opdoen vanuit de praktijk over het elkaar kunnen bereiken en verrijken van professionele en informele kennisdomeinen.

- Kennis en ervaring vanuit het ontwikkelproject verspreiden naar andere gemeenten.

Met deze ontwikkeltrajecten wil de PRVMZ meewerken aan een verandering in het klimaat waarin kinderen opgroeien en de steun, die vanuit nabije netwerken geboden wordt, versterken. Deze publicatie is daar een startpunt voor.

'Children are not rugged individualists. they depend on the adults they know and on thousands more who make decisions every day that affect their well-being....each of us plays a part in every child's life: it takes a village to raise a child.'

Hillary Rodham Clinton, *It Takes a Village*, 1996

Literatuur en bronvermeldingen

Blokland, T.V., Het sociaal weefsel van de satd. Cohesie, netwerken en korte contacten. (Oratie) Rotterdam, 2006.

Clinton, H.R., It Takes a Village and other lessons children teach us, Simon & Schuster, 2006

Hutschemaekers, G. en B. Tiemens, Evidence Based Policy. In J.W. Duyvendak, T. Knijn en M. Kremer, Policy, People and the New Professional. De-professionalisation and Re-professionalisation in Care and Welfare. Amsterdam University Press, 2006.

Paes, M., Gezondheid op menselijke maat. Over de positie en rol van gezondheidscentra in achterstandswijken. Zwolle, 1999.

Paes, M., Kleine stappen met een grote betekenis. Gezondheidsparticipatie voor kwetsbare groepen. LCO. Zwolle, 2003.

Paes, M., Essay "Het geheim van Noord-Brabant", jaarbericht 2007, 's-Hertogenbosch, augustus 2007

Paes, M., Wijkgezondheidswerk, een studie naar 25 jaar wijkgericht werken aan gezondheid in Den Bosch-Oost, academisch proefschrift, 's-Hertogenbosch, 2008

Pothoven, M.E., Inwerkmap 't Kruimeltje. 's-Hertogenbosch, 2006.

Portes, A., Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. In annual review Sociology, Vol. 24, 1998.

Provinciale Raad voor de Volksgezondheid en Maatschappelijke Zorg: Wijkgezondheidszorg, congresverslag. 's-Hertogenbosch, 2008.

Putnam, R.D., Making democracy work. Civic traditions in modern Italy. Princeton, New Jersey, 1993.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) en Raad voor de Volksgezondheid en Zorg (RVZ), pre-advies Versterking voor gezinnen, Den Haag, september 2008.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) en Raad voor de Volksgezondheid en Zorg (RVZ), Investeren rondom kinderen, Den Haag, september 2009 .

Rouvoet, A. (minister Jeugd en Gezin), Aanzien jeugdzorg zal ingrijpend veranderen, toespraak aan de Vrije Universiteit in Amsterdam op 30 september 2009.

Sohier, R.C., Betrokken Blijven, naar een omslag in de aanpak van kindermishandeling, PRVMZ, 's-Hertogenbosch, januari 2009.

Stichting Van Jong tot Oud in Oost: jaarverslagen 2007. 's-Hertogenbosch 2008.

Tops, P. e.a., Stadsbespiegelingen, deel A. Ervaringen en observaties uit het steden netwerk. Tilburg, 2002.

Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid (WRR), "Bewijzen van goede dienstverlening", . Den Haag/Amsterdam, 2004.

www.netwerkurbanmission.nl Nieuwsbrief netwerk Urban Mission

www.smjh.nl Stichting Marokkaanse Jongeren 's-Hertogenbosch

Wijkkrant Oost, 's-Hertogenbosch 2009.

Wijkplatform Oost, 't Kruimeltje, de doorstart. 's-Hertogenbosch, 2008.

Bijlage 1

Vertegenwoordigers van vrijwilligersinitiatieven

Mim/Homestart 's-Hertogenbosch:

Ineke de Nijs, coördinator

De Wijkplaats Boschveld:

Helma Hurkens (beroepskracht) en Marieke Smeets (vrijwilligster)

Kinderdagverblijf De Kruimel:

Agnes Kuiper (coördinator) en Monique van Tongelro (vrijwilligster)

CJG 's-Hertogenbosch (voorheen Steunpunt Opvoeding):

Jacqueline van Rijn (coördinator tot oktober 2008) en Gerry Leijten (coördinator sinds oktober 2008))

Divers:

Sivo Brown, jongerenwerker

Stichting Van Jong tot Oud:

Elly Pennings, buurtbewoonster Den Bosch Oost/initiatiefneemster

Stichting Marokkaanse Jongeren 's-Hertogenbosch (SMJH)

Karim el Barkaoui



PROVINCIALE RAAD
VOOR DE VOLKSGEZONDHEID
EN MAATSCHAPPELIJKE ZORG
IN NOORD-BRABANT

Rijnstraat 4
5215 EK 's-Hertogenbosch

Telefoon (073) 612 07 66
Fax (073) 689 03 80

info@prvmz.nl
www.prvmz.nl

De Provinciale Raad voor de Volksgezondheid en Maatschappelijke Zorg in Noord-Brabant (PRVMZ) wil een vitale bijdrage leveren aan een goede inrichting van de gezondheidszorg en maatschappelijke zorg in de provincie Noord-Brabant.

PRVMZ adviseert en signaleert op hoofdlijnen van zorgbeleid aan provincie en veld.